

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

МИРСОАТОВ ХАБИБУЛЛА ҚУДРАТУЛЛАЕВИЧ

**ФУҚАРОЛАРНИНГ МЕҲНАТ ҚИЛИШГА БЎЛГАН
КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШДА
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ РОЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy(PhD)

Мирсоатов Хабибулла Қудратуллаевич

Фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминлашда прокуратура органлари ролини такомиллаштириш3

Mirsoatov Xabibulla Qudratullayevich

Improving the role of prosecutors office in ensuring the constitutional rights of citizens to work.....25

Мирсоатов Хабибулла Қудратуллаевич

Совершенствование роли органов прокуратуры в обеспечении конституционных прав граждан на труд43

Эълон қилинган илмий ишлар рўйхати

Список опубликованных научных работ

List of published scientific

works.....47

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

МИРСОАТОВ ХАБИБУЛЛА ҚУДРАТУЛЛАЕВИЧ

**ФУҚАРОЛАРНИНГ МЕҲНАТ ҚИЛИШГА БЎЛГАН
КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШДА
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ РОЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримдик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2021.3.PhD/Үи584 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус, (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) ва «ZiyoNET» Ахборот таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Хакимов Рахим Расулжонович,
юридик фанлар доктори, профессор.

Расмий оппонентлар:

Отахонов Фозилжон Ҳайдарович,
юридик фанлар доктори, профессор;
Зулфиқоров Шерзод Хуррамович,
юридик фанлар доктори, профессор.

Етакчи ташкилот:

Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги Илмий даражалар берувчи DSc.07/30.12.2019.Үи.22.02 рақамли илмий кенгашнинг 2021 йил 20 ноябрь соат 10:00даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (99871) 233-37-48, e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (992-рақам билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент шаҳар, Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (99871) 233-66-36).

Диссертация автореферати 2021 йил «5» ноябрда тарқатилди.

(2021 йил «5» ноябрдаги 13-рақамли реестр баённомаси).

М.А. Аҳмедшаева,
Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раисининг ўринбосари, юридик фанлар доктори, профессор;

И.Р. Беков,
Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар доктори, профессор в.б.;

О.З. Мухамеджанов,
Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш ҳузуридаги Илмий семинар раисининг ўринбосари, юридик фанлар доктори, профессор.

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертация аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Дунёда инсон ҳуқуқлари, унинг ажралмас таркибий қисми саналган адолатли меҳнатга бўлган ҳуқуқни таъминлаш, ушбу жараёнда давлатлар зиммасига алоҳида масъулият юклаш масалалари тобора глобал ва долзарб аҳамият касб этиб бормоқда. Айниқса, бу ҳолат гендер тенглигини таъминлаш, ёшларнинг меҳнатга бўлган ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, болалар меҳнатига ҳамда мажбурий меҳнатга йўл қўймаслик масалаларида яққол намоён бўлади. Хусусан, БМТнинг 2016 йил 21 декабрдаги Халқаро миграция ва таракқиёт номли 71/237-сонли резолюциясида «Меҳнат соҳасидаги давлатларнинг саъйи-ҳаракатлари етарли эмаслиги, ушбу соҳа миллий, минтақавий ва халқаро миқёсда шахс, жамият ва давлат ҳаётининг энг долзарб муаммоларидан бири эканлиги қайд этилган»¹. Шу муносабат билан, халқаро ҳамжамият томонидан барча давлатларда меҳнат соҳасида халқаро ҳамкорликни янада кенгайтириш, ходимларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган ҳуқуқий ислохотлар ўтказиш давр талаби эканлиги таъкидланмоқда.

Жаҳонда фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқларини конституциявий ҳимоя қилиш, ушбу соҳада ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг родини ошириш, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари иштирокини ҳуқуқий тартибга солишнинг ўзига хос йўналишларини аниқлаш асосида мазкур соҳани такомиллаштириш бўйича миллий қонунчиликни ривожлантиришга алоҳида аҳамият берилмоқда. Жумладан, меҳнат соҳасида вояга етмаганлар ҳуқуқларини кафолатлаш, аёллар ва ногиронларнинг меҳнат ҳуқуқларини миллий даражада таъминловчи институтларнинг институционал асосларини такомиллаштириш ва соҳага «ақлли тартибга солиш» моделларини жорий қилиш, шунингдек, меҳнат низоларини ҳуқуқий тартибга солишнинг самарали механизмларини ишлаб чиқиш ҳамда халқаро стандартларнинг миллий қонунчиликка имплементациясини кучайтириш билан боғлиқ масалаларни ҳуқуқий тартибга солиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистонда фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқини таъминлашда қонунчиликни аниқ ва бир хилда ижро этиш бўйича прокуратура органларининг родини ошириш, ходимлар манфаатларини судда ҳимоя қилиш, ишга тиклаш, тўланмаган иш ҳақини ундириш бўйича прокурор назорати ҳужжатларининг таъсирини кучайтириш, шунингдек, миллий қонунчиликни халқаро андозаларга мослаштиришга алоҳида эътибор берилиб, қатор тизимли ва мақсадли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, фуқароларнинг эркин касб танлаш ва адолатли меҳнат шароитларида ишлашини таъминлаш, мажбурий меҳнат, хусусан, болалар меҳнати билан боғлиқ муаммолар мавжудлиги очик тан олиниб, уларни бартараф этиш, «Ёшлар дафтари», «Аёллар дафтари», «Темир дафтар»га

¹ <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/71/237>

киритилган шахсларнинг бандлигини таъминлашга алоҳида эътибор қаратиш, ушбу соҳадаги давлат бошқарувини такомиллаштириш, меҳнат соҳасида Халқаро меҳнат ташкилотининг конвенцияларини ратификация қилиш, ходимларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг таъсирчан ҳуқуқий механизмларини яратишга қаратилган кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Рақамларга эътибор қаратиладиган бўлса, юртимизда сўнгги йилларда меҳнат бозорида бир қатор жиддий ўзгаришлар амалга оширилганини кўриш мумкин. Хусусан, иш билан банд бўлганлар сони 1,5 баробарга (8,8 млн.дан 13,5 млн.гача), иш берувчилар сони 4,5 баробарга (203,2 мингдан 928,9 минггача) ошди¹. Ушбу кўрсаткичлар иш берувчи ва ходимларнинг ўзаро муносабатларини фаол ривожланиш талабларини ҳисобга олган ҳолда меҳнат муносабатларини тартибга солувчи қонун ҳужжатларини такомиллаштириб боришни талаб этади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев томонидан белгилаб берилганидек, «Янги иш ўринларини яратиш ҳамда аҳолининг, энг аввало, ўрта махсус ва олий ўқув муассасалари битирувчилари бандлигини таъминлаш, меҳнат бозори мутаносиблигини ва инфратузилмаси ривожланишини таъминлаш, ишсизлик даражасини камайтириш, меҳнатга лаёқатли аҳолининг меҳнат ва тадбиркорлик фаоллигини тўлиқ амалга ошириш учун шароитлар яратиш, ишчи кучи сифатини яхшилаш, ишга муҳтож шахсларни касбга тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини кенгайтириш»² ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланиб, бу соҳани тадқиқ этиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси (1992), Меҳнат кодекси (1995), «Прокуратура тўғрисида»ги (2001), «Касаба уюшмалари тўғрисида»ги (2019), «Аҳоли бандлиги тўғрисида»ги (2020), «Хусусий бандлик агентликлари тўғрисида»ги (2018) қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Бандлик соҳасида давлат сиёсатини янада такомиллаштириш ва меҳнат органлари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» (2017), «Ижтимоий-иқтисодий ислохотларни амалга ошириш, мамлакатни модернизация қилиш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлашда прокуратура органларининг ролини кучайтириш тўғрисида»ги (2017) фармонлари, «Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги (2017) қарори ва мавзуга оид бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни тегишли органлар томонидан сўзсиз бажарилишини таъминлашда ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

¹ https://parliament.gov.uz/uz/events/committee/31894/?sphrase_id=7314403

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот иши республика фан ва технологиялар ривожланишининг I. «Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари» устувор йўналишига мос келади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Тадқиқот иши фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминлашда прокуратура органлари ролини такомиллаштиришга бағишланган мамлакатимизда амалга оширилган биринчи комплекс илмий тадқиқот иши ҳисобланади. Мазкур мавзунинг у ёки бу жиҳатлари айрим ҳуқуқшунос олимларнинг илмий асарлари ва ўқув адабиётларида ёритилган. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси прокуратура органлари томонидан инсон ва фуқароларнинг у ёки бу ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг конституциявий асосларига бағишланган асарларни А.А. Азизхўжаев, А.Т. Тўлаганов, А.Х. Саидов, Д.Қ. Ахмедов, Ж. Ибодуллаев, З. Ибрагимов, И.Р. Беков, О.Т. Хусанов, Р.Қ. Қаюмов, С. Султонов, У. Таджихонов¹ ва бошқа бир қатор олимлар томонидан ўрганилган.

Меҳнат соҳасида фуқароларнинг ҳуқуқларини таъминлаш масалалари миллий олимлардан А.А. Иноятов, Г.Д. Саттарова, З.С. Расулов, М.А. Усманова, М.А. Раҳимов, М.Ю. Гасанов, Ш.А. Исмоилов, Ю. Турсуновларнинг илмий ишларида тадқиқ қилинган.

Чет эл олимларидан N.F. Abdulatif (Австралия), M. Alhmoudi (БАА), L.M. Hernandez (Буюк Британия), N.Le Feuvre (Швейцария), J. Fudge (Канада), J. Conaghan (Буюк Британия), D. Carrion (Канада), G. James (Буюк Британия) асарларида меҳнат ҳуқуқини таъминлаш ва унинг конституциявий-ҳуқуқий принцип сифатидаги аҳамиятининг ҳуқуқий жиҳатларини тадқиқ этишган. МДХ мамлакатлари олимларидан Н.Л. Лютов, Е.С. Герасимова, Е.В. Красноярова, И.А. Автушко, Н.П. Слугина, Т.М. Москвичеванинг ишларида ушбу соҳадаги масалалар очиқ берилган².

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Тадқиқот иши Тошкент давлат юридик университети илмий-тадқиқот ишлари режасининг «Демократик ислоҳотларни чуқурлаштириш шароитида давлат бошқарувини янада эркинлаштиришнинг асосий йўналишлари» мавзусидаги фундаментал лойиҳаси (2017–2021 й.й.) доирасида бажарилган.

Тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминлашда прокуратура органлари ролини такомиллаштиришга қаратилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

¹ Бу ва бошқа манбалар диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида келтирилган.

² Бу ва бошқа манбалар диссертациянинг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида келтирилган.

Тадқиқотнинг вазифалари:

конституциявий ҳуқуқлар тизимида фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқининг юридик табиати, ўзига хослигини тадқиқ қилиш;

фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий механизмларини аниқлаш ва уларни қўллаш бўйича таклиф ҳамда тавсиялар ишлаб чиқиш;

меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқни амалга ошириш ҳамда ҳимоя қилишда прокуратура органларининг давлат ҳокимиятининг бошқа органлари билан ҳамкорлигининг ўзига хослигини аниқлаш;

прокуратура органлари томонидан конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва таъминлаш бўйича илғор хорижий тажрибани ўрганиш ва уларни мамлакатимизда амалиётга жорий этиш бўйича асосланган таклифлар тайёрлаш;

нодавлат тузилмалар томонидан бандлик соҳасида кўрсатилаётган хизматларда фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш механизмларини тадқиқ этиш;

конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқини прокурор назорати воситалари орқали таъминлаш ва ҳимоя қилиш усулларини тадқиқ қилиш асосида миллий қонунчиликни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

прокуратура органлари томонидан меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва таъминлаш механизмларини такомиллаштириш бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга таклифлар ишлаб чиқиш ҳисобланади.

Тадқиқотнинг объекти Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминлашда прокуратура органлари ролини такомиллаштириш билан боғлиқ ҳуқуқий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялар ҳисобланади.

Тадқиқотнинг усуллари. Мазкур тадқиқотда илмий билишнинг таҳлил, умумлаштириш, қиёсий-ҳуқуқий, мантиқий, тарихий, статистик, социологик, тизимли-тузилмавий, формал-юридик ўрганиш усулларидан фойдаланилди.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

ходимларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига тааллуқли бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларининг бузилиши фактлари аниқланган тақдирда, касаба уюшмалари, уларнинг бирлашмалари материалларни прокуратура органларига юборишга ҳақли эканлиги асосланган;

касаба уюшмалари органлари таркибига сайланган ва ишлаб чиқаришдаги ишидан озод этилмаган ходимларга иш берувчининг ташаббусига кўра интизомий жазо беришга, улар билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмаслиги асосланган;

ходим давлат ёки жамоат вазифаларини бажараётган вақтида, шу жумладан, сайлов ҳуқуқини амалга ошириш, депутатлик вазифаларини бажариш, суриштирувчи, терговчи, прокурор ҳузурига ёки судга гувоҳ, жабрланувчи, эксперт, мутахассис, таржимон, холис тариқасида чақирилганда иш берувчи уни иш жойини (лавозимини) саклаган ҳолда ишдан озод қилиши шартлиги асослаб берилган;

таклиф этилган иш доимий яшаш жойидан анча узоқ бўлса ва транспортда қатнаш жиҳатдан ноқулай бўлса бундай иш мақбул келадиган иш деб ҳисобланиши мумкин эмаслиги асосланган;

иш берувчи иш жойларининг белгиланган минимал иш жойлари ҳисобидан ишга жойлаштириш учун қонунчиликда белгиланган тартибда маҳаллий меҳнат органлари ва бошқа органлар томонидан юбориладиган шахсларни ишга қабул қилишни асоссиз рад этган иш берувчи ва унинг ваколатли шахслари белгиланган тартибда жавобгар бўлиши асослаб берилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37-моддасига адолатли меҳнат шароитларида ишлашнинг мазмунини очиб беришга, шунингдек болалар меҳнати ва мажбурий меҳнатни тақиқлашга оид нормаларни киритиш зарурлиги асослаб берилган;

меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқининг илмий таърифи таклиф этилиб, унинг фалсафий, ижтимоий-иқтисодий, психологик ва ҳуқуқий жиҳатлари очиб берилган;

илк бор конституциявий даражада инсон, жамият ва давлатнинг ўзаро таъсири конституциявий «меҳнат қилиш эркинлиги» тушунчаси остида бирлаштирилиб, шахснинг иқтисодий эркинлигининг ҳуқуқий асослари кўриб чиқилган;

меҳнат қилиш эркинлигининг энг муҳим кафолати саналган меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқнинг таърифи ишлаб чиқилган;

«фаолият тури ва касбни танлаш» ва «меҳнат қилиш эркинлиги» тушунчалари таҳлил қилинган ҳолда, меҳнат қилиш ҳуқуқининг мазмуни очиб берилган;

касаба уюшмалари ўз фаолиятида, шу жумладан, молиявий фаолиятида давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларидан мустақилдир, улар олдида ҳисобдор эмас ҳамда улар томонидан назорат қилинмаслиги асослаб берилган;

ишсиз шахснинг нафақа олиш ҳуқуқи у иш қидираётган шахс сифатида рўйхатдан ўтган пайтдан бошлаб кечи билан ўн биринчи кундан эътиборан кучга кириши асослаб берилган;

фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқи фуқаронинг конституциявий мақоми институти орқали кўриб чиқилган;

илк бор прокурор назорати ҳужжатлари асосида фуқароларнинг конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлашнинг самарали ҳуқуқий воситалари ишлаб чиқилган;

прокуратура органлари конституциявий-ҳуқуқий муносабатларда, шу жумладан, фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқларини ҳимоя қилиш жараёнида давлатнинг ваколатли вакили сифатида иш юритишнинг асосий йўналишлари асослаб берилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ишда қўлланилган усуллар, унинг доирасида фойдаланилган илмий-назарий ёндашувлар расмий манбалардан олингани, ривожланган давлатлар тажрибаси ва миллий қонунчилик нормаларининг ўзаро таҳлили асосида хулоса, таклиф ва тавсияларнинг амалиётда жорий этилгани, натижаларнинг етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилингани, ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқлангани билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий хулоса ва амалий таклифлардан адлия органларининг норма ижодкорлиги фаолияти юзасидан илмий тадқиқотлар олиб боришда, шунингдек, «Конституциявий ҳуқуқ», «Инсон ҳуқуқлари», «Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар», «Меҳнат ҳуқуқи» каби ҳуқуқий фанларни ўқитиш ва методик тавсиялар тайёрлашда фойдаланиш мумкин.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти меҳнат соҳасида қонунларни аниқ ва бир хилда ижро этилиши учун прокуратура органлари фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни, ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштиришда, шунингдек, прокуратура органларининг амалиётида фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Тадқиқот иши бўйича олинган илмий натижалар кўйидагиларда фойдаланилган:

ходимларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига тааллуқли бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларининг бузилиши фактлари аниқланган тақдирда, касаба уюшмалари, уларнинг бирлашмалари материалларни прокуратура органларига юборишга ҳақлилиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг «Касаба уюшмалари тўғрисида»ги қонунинг 46-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кўмитасининг 2021 йил 5 апрелдаги 05/1-01-63-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ходимларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлашга хизмат қилган;

касаба уюшмалари органлари таркибига сайланган ва ишлаб чиқаришдаги ишидан озод этилмаган ходимларга иш берувчининг ташаббусига кўра интизомий жазо беришга, улар билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмаслиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг «Касаба уюшмалари тўғрисида»ги қонунинг 17-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари кўмитасининг 2021 йил 5 апрелдаги 05/1-01-63-сон маълумотномаси). Мазкур таклифнинг

амалга оширилиши ходимларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлашга хизмат қилган;

ходим давлат ёки жамоат вазифаларини бажараётган вақтида, шу жумладан, сайлов ҳуқуқини амалга ошириш, депутатлик вазифаларини бажариш, суриштирувчи, терговчи, прокурор ҳузурига ёки судга гувоҳ, жабрланувчи, эксперт, мутахассис, таржимон, холис тариқасида чақирилганда иш берувчи уни иш жойини (лавозимини) сақлаган ҳолда ишдан озод қилиши шартлиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексининг 165-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Спикерининг ўринбосарининг 2021 йил 5 апрелдаги 02/5-381-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ходимларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлашга хизмат қилган;

таклиф этилган иш доимий яшаш жойидан анча узоқ бўлса ва транспортда қатнаш жиҳатдан ноқулай бўлса бундай иш мақбул келадиган иш деб ҳисобланиши мумкин эмаслиги тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексининг 63-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Спикерининг ўринбосарининг 2021 йил 5 апрелдаги 02/5-381-сон маълумотномаси). Мазкур таклифнинг амалга оширилиши ходимларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлашга хизмат қилган;

иш берувчи иш жойларининг белгиланган минимал иш жойлари ҳисобидан ишга жойлаштириш учун қонунчиликда белгиланган тартибда маҳаллий меҳнат органлари ва бошқа органлар томонидан юбориладиган шахсларни ишга қабул қилишни асоссиз рад этган иш берувчи ва унинг ваколатли шахслари белгиланган тартибда жавобгар бўлиши тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексининг 68-моддасини ишлаб чиқишда инобатга олинган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Спикерининг ўринбосарининг 2021 йил 5 апрелдаги 02/5-381-сон маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши ходимларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлашга хизмат қилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 6 та илмий анжуманда, жумладан, 2 та халқаро, 2 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синовдан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Мазкур тадқиқот натижалари бўйича жами 8 та илмий иш, жумладан, илмий журналларда 4 та (шундан 1 таси хорижий нашрларда) ва тўпламлар таркибида 4 та илмий мақолалар чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 156 бетни ташкил этган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, унинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, мавзу бўйича хорижий илмий тадқиқотлар шарҳи, муаммонинг ўрганилганлик даражаси, мавзунинг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий тадқиқот ишлари билан алоқаси, унинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилиниши, апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг ҳажми ва тузилиши ҳақида маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг биринчи боби **«Меҳнат қилиш ва адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ҳуқуқининг конституциявий-ҳуқуқий асослари»** деб номланиб, унда конституциявий ҳуқуқлар тизимида фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқи юридик табиати, фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлашнинг конституциявий-ҳуқуқий механизмлари таҳлил қилинган.

Диссертант «меҳнат эркинлиги», «адолатли меҳнат шароити» ва «эркин меҳнат қилиш ҳуқуқи» тушунчалари, уларнинг моҳияти, ушбу тушунчаларни тушуниш билан боғлиқ илмий тадқиқотларни таҳлил қилиш орқали, уларни юридик тушуниш билан боғлиқ турли назарий қарашлар таҳлилини ўтказиш зарурлигини қайд этган.

Тадқиқотчининг қайд этишича, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида инсон ва фуқаронинг меҳнат соҳасидаги ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатлайдиган самарали механизмлар мустаҳкамланган бўлиб, ушбу жараёнда давлат томонидан бундай муносабатларда ходимларнинг ҳуқуқларини кафолатлашнинг самарали ҳуқуқий механизми прокуратура органларининг назорати функцияси билан муайян даражада боғлиқ саналади.

Конституцияда мустаҳкамланган меҳнат қилиш ҳуқуқи ва ишсизликдан ҳимояланиш бўйича мустаҳкамланган нормалар БМТнинг «Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси», «Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисида»ги ҳамда «Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисида»ги халқаро Пактларда акс эттирилган нормаларга тўлиқ мос келишини таҳлиллар билан асослаб берган.

Диссертант замонавий юридик адабиётларда ҳуқуқшунос олимлар ва тадқиқотчилар (Е.И. Козлова, О.Е. Кутафин, Г. Еллинек, Б.И. Габидуллин, И.Е. Фарбер, В.М. Поляков) томонидан иқтисодий-ижтимоий ҳуқуқларни конституциявий-ҳуқуқий таснифлашга оид қарашларни таҳлил қилган ҳолда, меҳнат қилиш ҳуқуқи ҳам иқтисодий ҳам ижтимоий аҳамиятга эга бўлган, шахсга берилган табиий ҳуқуқлар сирасига киради, деган нуқтаи назарни илгари суради.

Ижтимоий-иқтисодий ҳуқуқларнинг таркибий қисми сифатида фуқароларнинг меҳнатга бўлган конституциявий ҳуқуқининг юридик моҳияти уни ҳуқуқий тартибга солиш механизмларини ўзига хослиги билан

белгиланади. Ўзбекистон Конституциясининг 37-моддасидаги меҳнат қилиш ва адолатли меҳнат шароитларида иш ҳуқуқига оид нормани мавжудлиги фуқароларнинг меҳнат қилиш эркинлигининг ҳуқуқий кафолати сифатида эътироф этишга асос бўлади.

Тадқиқотчи меҳнат қилиш ҳуқуқми ёки эркинлик деган тушунчаларнинг мазмунини турли олимлар (Р. Исмоилов, С. Сафаев, К.А. Бекашев, Е.Г. Моисеев, И.А. Данилюк, Т.А. Антоненко, Ю.В. Милявская, Е.А. Шуваев) тадқиқотлари асосида таҳлил қилган ҳолда меҳнат қилиш эркинлигининг ижтимоий-иқтисодий жиҳати, унинг тараққиёти нафақат мажбурий меҳнатни тугатиш билан, балки меҳнат қилиш ҳуқуқининг кафолати, иш билан таъминлаш билан ҳам боғлиқ, деган хулосага келган.

Тадқиқотчининг фикрича, меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлаш бўйича эркин бир жойдан иккинчи жойга кўчиш, давлат ва банк хизматларидан фойдаланишда ҳудудийлик принциpidан воз кечиш, янги иқтисодий фаолият турлари пайдо бўлишига қараб «эгиловчан» меҳнат муносабатларининг таркиб топиши, ўз ўрнида иқтисодий фаолият эркинлиги ва эркин меҳнат қилиш ҳуқуқи бир-бирини тақозо қилувчи ҳуқуқий институтларга айланганлигини яна бир бор кўрсатмоқда.

Диссертант Ўзбекистон Конституциясининг 13-моддасида қайд этилган, «Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади», деган ғоя инсонни меҳнат қилиш ва адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ҳуқуқини ҳам қамраб олади, деган фикрга келган.

Диссертант Конституцияда қайд этилган меҳнат қилиш эркинлиги – бу объектив равишда шаклланган, фуқаронинг меҳнат қобилиятини эркин тасарруф этишни ҳам қамраб олади деган фикрни илгари сурган.

Тадқиқотчи бир қатор назарий қарашлар ва ҳуқуқшунос олимлар фикрини таҳлил қилган ҳолда *«конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқи – бу Конституцияда мустаҳкамланган, шахсга фаолият тури ва касбни эркин танлаш, хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган адолатли меҳнат шароитларида ишлаш, минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш, ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқидир»*, деган муаллифлик таърифини илгари суради.

Ўзбекистон Конституциясининг 37-моддасида меҳнат қилиш ҳуқуқининг асосий мазмуни сифатида «ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир», деб белгиланган.

Диссертант ушбу модда шахснинг конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқининг мазмуни ва фундаментал шартларини тўлиқ ифодаламаслиги асослаб берилган ҳолда, Конституциянинг 37-моддасини қуйидаги таҳрирда қабул қилишни таклиф қилади:

«Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, ўз меҳнат қобилиятини эркин тасарруф этиш, хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган адолатли меҳнат шароитларида ишлаш, ҳеч қандай

камситишларсиз ҳамда минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир.

Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади. Болаларнинг мажбурий меҳнати тақиқланади».

Диссертантнинг фикрича, меҳнат қилиш эркинлигини қонунчиликда мустаҳкамлаш, ходимларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг қонуний ва амалда мустаҳкамланган механизмларига мос келиши шарт. Ходимларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини амалга оширишда ижтимоий ҳимоя қилиш элементларидан бири конституциявий меҳнат қилиш эркинлиги кафолатланганлигидир.

Тадқиқотчи конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқи бу шунчаки умумий мазмундаги меҳнат қилиш имконияти эмас, балки адолатли меҳнат шароитларига асосланган, Ўзбекистонда ўрнатилган минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш, суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташдан ташқари барча шаклдаги мажбурий меҳнатни тақиқлашни англатувчи конституциявий-ҳуқуқий институт эканлигини таъкидлайди.

Диссертант К. Шафф, Ж. Хант, Б. Хайдингер каби Европа ҳуқуқшунос олимлари томонидан жамоавий ҳуқуқ индивидуал ҳуқуқдан доимо устун туриши инсон ҳуқуқларининг асосий белгиси эканлиги ғоясини таҳлил қилган ҳолда, «адолатли меҳнат шароити» деганда ташкилот раҳбаридан кўра ходимларнинг манфаатлари жамият манфаати сифатида тан олиншини кўзда тутаяди, деган фикрга келган.

Тадқиқотчи фуқаролар конституциявий ҳуқуқлари бузилган тақдирда, меҳнатга конституциявий ҳуқуқни бевосита ҳимоя қилишнинг ҳар қандай шаклини, шу жумладан, суд ва прокуратура органларини танлашлари мумкин бўлган ҳуқуққа эга бўлишлари керак, деган хулосага келган. Фуқароларнинг ишлаш ҳуқуқини амалга оширишнинг кафолатларидан бири бу иш танлашда бандлик хизматларининг бепул кўрсатилиши ва бандлик соҳасида фуқароларга хизмат кўрсатувчи давлат органлари фаолиятида қонун устуворлигини таъминлаш масаласи саналади.

Бандлик масаласини фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқининг ажралмас қисми сифатида эътироф этган ҳолда, диссертант томонидан «Бандлик – фуқароларнинг қонун ҳужжатларида тақиқланмаган, ўз шахсий ва иқтисодий-ижтимоий эҳтиёжларини қаноатлантириш билан боғлиқ бўлган, уларга иш ҳақи (меҳнат даромади) ва бошқа моддий даромадлар келтирадиган фаолиятидир», деган тушунча ишлаб чиқилган.

Диссертациянинг иккинчи боби «**Прокуратура органлари томонидан фуқароларнинг конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш**» деб номланиб, унда ҳокимиятлар бўлиниши тизимида прокуратура органларининг ўрни, инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш бўйича прокурор фаолиятининг асосий йўналишлари қиёсий-ҳуқуқий таҳлиliga бағишланган.

Диссертант томонидан фуқароларнинг конституцияда белгиланган ҳуқуқ

ва эркинликларини таъминлашда прокуратура органларининг аҳамияти давлат ҳокимияти тизимида тутган ўрни билан ҳам бевосита боғлиқ эканлигига урғу берилган.

Дунёда прокуратура институтининг давлат ҳокимияти билан боғлиқ ҳолда фаолият юритиши бўйича бешта концепция таҳлил қилинган ҳолда, АҚШ, Франция, Польша, Бельгия, Япония, Исроил, Италия, Хитой Халқ Республикаси, Россия Федерацияси, Қозоғистон давлатларига фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлаш бўйича прокуратура органларига берилган ваколатлар, улардан фойдаланишнинг ҳуқуқий механизмлари таҳлил қилиниб, миллий қонунчиликни такомиллаштиришга қаратилган таклифлар илгари сурилган.

Фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлаш бўйича давлат сиёсатини юритишда мазкур соҳада конституциявий-ҳуқуқий принциплар муҳим аҳамиятга эга эканлиги ҳақидаги тадқиқотчилар (М. Машари, А. Говинджи, О. Даппер, М. Сагандыков) фикрини ўрганган ҳолда, халқаро ҳуқуқий нормалар ва Конституция билан мустаҳкамланган меҳнат қилиш ҳуқуқига оид принциплар нафақат давлат ҳокимияти органлари, балки касаба уюшмалари ва бошқа ижтимоий институтлар томонидан давлат сиёсатини ишлаб чиқишда ҳам асосий мезонлардан бири бўлиши лозимлигини қайд этади.

Диссертант прокурор назорати амалиётида прокуратура органларининг назорат қилувчи органлар билан муносабатларининг барқарор шакллари ишлаб чиқиш зарурлигига урғу беради. Унинг фикрича, прокуратура органлари ўз фаолиятида назорат қилувчи органларнинг фуқаролар ҳуқуқлари ва эркинликларини бузиш ҳолатларини аниқлаш, уларга барҳам бериш ва уларнинг олдини олиш борасидаги имкониятларини ҳисобга олади ва уларга таянади, ҳуқуқбузарларни юридик жавобгарликка тортишда уларга ёрдам беради. Прокуратура органлари назорат қилувчи органлар билан иш юзасидан ҳамкорлик қилар экан, ўзининг бош вазифаси – назоратни ёддан чиқармаслиги ва айнан инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишга доир қонунларнинг бажарилиши устидан назоратни биринчи ўринга қўйиши керак.

Диссертант фикрича, сўнги йилларда фуқаролик ишлари бўйича суд муҳокамаларида иштирок этувчи прокурорларнинг роли ва вазифалари ортиб бормоқда. Масалан, прокурорнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва ишга тиклаш бўйича фуқаролик процесснинг суд босқичларида иштирок этиши фақат аризани қўллаш билан чегараланиб қолмайди, унинг вазифаси, ким бўлишидан қатъи назар, ҳар қандай қонун бузилишларини бартараф этиш бўйича қонун ҳужжатларида назарда тутилган чораларни кўришдир.

Тадқиқотчининг фикрича, меҳнат соҳасида қонунбузарликларнинг прокурор томонидан ўз вақтида аниқланиши ва уларга барҳам бериш чораларининг кўрилиши ғайриҳуқуқий ҳаракатларни тўхтатади, уларнинг тарқалишига тўсқинлик қилади. Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликлари бузилишининг олдини олишда, агар прокурор тайёрланаётган қонунбузарликлар ҳақида ишончли маълумотларга эга бўлса, мансабдор шахсларга қонунни бузиш мумкин эмаслиги ҳақида огоҳлантириш эълон қилиш

муҳим рол ўйнайди. Фуқароларга зарар етказилган ҳолларда прокурор айбдор мансабдор шахслар, бошқа шахслар, органлар олдига зарарни қоплаш масаласини кўяди, зарур ҳолда судга даъво тақдим этади.

Ўтказилган таҳлиллар жараёнида прокуратура органлари томонидан инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ қонунлар ижроси юзасидан текширишларда аниқланган қонун бузилиши ҳолатлари юзасидан 2019 йил ва 2020 йил мобайнида 13 334 та ҳужжатларга нисбатан протест келтирилди, прокурорларнинг қарор ва тақдимномаларига асосан 68 703 нафар шахслар интизомий, маъмурий ва моддий жавобгарликка тортилди, 1 175 та жиноят иши кўзғатилганлиги аниқланган. Бугунги кунда прокуратура органларида мавжуд Ишонч телефонлари орқали фуқаролардан ўз ҳуқуқлари бузилганлиги ёки бузилган ҳуқуқларини тиклашга оид қилинаётган мурожаатлар қатъий назоратга олиниб, мурожаатларда кўрсатилган муаммолар қонуний ечимини топган.

Жумладан, ушбу йўналишда қайд этилган даврда аниқланган қонун бузилиши ҳолатлари бўйича 12 808 та прокурор назорати ҳужжатлари қўлланган. Айниқса, мансабдорлар томонидан фуқароларнинг мурожаатларига беписанд муносабатда бўлиш, мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш каби ҳолатлар юзасидан 128 та жиноят иши кўзғатилган.

Мамлакатимизнинг ҳар бир фуқаросининг қариганда, меҳнат лаёқатини йўқотганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқи Конституцияда алоҳида белгилаб қўйилган.

Мазкур конституциявий ҳуқуқларни амалда таъминлаш мақсадида прокуратура органлари томонидан қайд этилган даврда соҳада ўтказилган текширишлар натижаларига кўра 1 870 та прокурор назорати ҳужжатлари қўлланилган.

Диссертант ушбу статистик кўрсаткичлар Конституцияда белгиланган меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлаш бўйича прокуратура органлари томонидан кўрилган чора-тадбирларнинг фақат бир қисми эканлигини, туманларда сектор раҳбари сифатида прокуратура органлари кундалик фаолиятида фуқароларнинг иқтисодий-ижтимоий ҳуқуқларини таъминлаш бўйича амалий чора-тадбирлар кўраётганликларини қайд этади.

Диссертациянинг учинчи боби **«Фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқини таъминлашда прокуратура органлари фаолиятини такомиллаштириш»** деб номланиб, унда прокуратура органлари томонидан меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва таъминлаш бўйича хорижий давлатлар тажрибаси, конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқини прокурор назорати воситалари орқали таъминлаш ва ҳимоя қилиш, прокуратура органлари томонидан меҳнат қилиш ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва таъминлаш механизмларини такомиллаштириш каби масалалар таҳлиliga бағишланган.

Диссертациянинг ушбу бобида тадқиқотчи хорижий давлатларда прокуратура органлари томонидан фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларини таъминлаш функцияларини таҳлил қилган ҳолда, ушбу ваколатнинг конституция даражасида мустаҳкамланганлигига эътибор қаратади.

Тадқиқотчи хорижий мамлакатларда прокуратуранинг икки асосий моделини ажратиб таҳлил қилган: биринчи модел жиноий-ҳуқуқий таъқиб органи сифатида; иккинчиси, инсон ҳуқуқлари ва қонунийликни назорат қилувчи орган сифатида (Хитой халқ Республикаси, Куба, Корея халқ демократик Республикаси, Ветнам ва МДХ давлатлари).

Прокуратура органларининг асосий ваколатлари ва функциялари Арманистон Конституциясининг 103-моддасида, Белоруссия Конституциясининг 125-моддасида, Бразилия Конституциясининг 129-моддасида, Венгрия Конституциясининг 51-параграфида, Грузия Конституциясининг 91-моддасида, Италия Конституциясининг 112-моддасида, Қозоғистон Конституциясининг 83-моддасида, Мозамбик Конституциясининг 179-моддасида, Озарбайжон Конституциясининг 133-моддасида, Парагвай Конституциясининг 268-моддасида, Перу Конституциясининг 158-моддасида, Португалия Конституциясининг 221-моддасида, Ветнам Конституциясининг 137-моддасида, Корея халқ демократик Республикаси Конституциясининг 114-моддасида, Болгария Конституциясининг 127-моддасида назарда тутилган. Ушбу ҳолат прокуратура органларининг конституциявий мақоми ва инсон ҳуқуқларини таъминлаш бўйича функцияларининг конституциявий даражасини кўрсатади.

Диссертантнинг фикрича, Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг бажарилишини назорат қилиш прокуратура фаолиятининг катта ва мураккаб йўналиши ҳисобланади (меҳнат қонунчилиги бузилишини аниқлаш, бартараф қилиш ва олдини олиш). Ушбу кўринишдаги назорат фаолияти жуда кенг таъсир доирага эга.

Диссертант прокурор назоратининг бир қисми сифатида меҳнат қонунчилигининг бажарилишини назорат қилиш бутун соҳага тегишли хусусиятлар билан тавсифланади, чунки бу қисм ҳар доим бутунликни англатади. Бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш бўлинмаларида бўлгани каби, худди шу ҳуқуқий воситалар ҳам меҳнат қонунчилигида қўлланилади. Уни амалга ошириш назорат фаолияти амалга ошириладиган тизимига амалда бўйсунди.

Тадқиқотчининг фикрича, меҳнат муносабатлари соҳасида прокурор назорати деганда – давлат номидан прокурор томонидан меҳнат соҳасидаги қонун бузилиш ҳолларини ўз вақтида аниқлаш ва бартараф қилиш, айбдор шахсларни қонун билан белгиланган тартибда жавобгарликка тортиш орқали меҳнат қонунчилиги нормаларини аниқ ва бир хилда бажарилишини таъминлашга қаратилган махсус фаолиятни тушунилиши лозим.

Статистик маълумотларга кўра, прокуратура органлари томонидан меҳнат қонунчилиги соҳасида 2018 йилда 2 079 та, 2019 йилда 11 265 та қонун бузилиши ҳолатларига йўл қўйилганлиги аниқланган.

Прокуратура органлари томонидан 2019 йилда меҳнатга доир қонунлар юзасидан 29 889 та мурожаатлар кўриб чиқилиб, шундан 10 629 таси қаноатлантирилган, 10 896 нафар шахснинг бузилган ҳуқуқлари тикланган.

2018 йилда 3 589 нафар фуқароларнинг кечиктирилган 4,1 млрд, сўм иш ҳақлари ундириб берилган.

Суд амалиётининг таҳлили асосида диссертант прокуратура давлат ҳокимияти органи сифатида ўз фаолиятига фуқароларнинг конституциявий мақомининг элементи сифатида меҳнат қилиш конституциявий эркинлигини таъминлашни қамраб олишини, ушбу мақомни амалга ошириш ҳеч қандай ҳуқуқий муносабатларнинг пайдо бўлишини талаб қилмайди, шунингдек, прокуратура органларининг роли фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқларини амалга ошириш бўйича профилактика ишларидан: меҳнат фаолият тури ва касбни танлаш; хавфсиз меҳнат шароитларини таъминлаш; меҳнатга ҳақ тўлашдан иборат эканлигини қайд этади.

Буларнинг барчаси, меҳнатни муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунларнинг ижросини назорат қилишда мутлақ ҳуқуқни белгиламайди ва албатта, прокуратура томонидан қонунларнинг бажарилиши устидан назорат ўз доирасидан четга чиқиши мумкин эмас.

Диссертант, Ўзбекистон Республикаси “Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги (янги таҳрири) қонунининг меҳнатни муҳофаза қилишга оид талабларига риоя этилиши устидан давлат назорати ва текшируви деб номланган 28-моддаси иккинчи қисми олтинчи хатбошисига “меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилганлиги ҳамда ишлаб чиқаришда ходимларнинг ҳаёти ва соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш ҳақида судга даъво ариза киритиш” деган жумлани киритишни таклиф этган.

Бундан ташқари, мазкур моддага меҳнат бўйича давлат техник инспекторлари томонидан амалга оширилган назорат тадбирлари ва унда аниқланган қонун бузилишлар ҳақида корхоналар жойлашган туман прокуратура органларига ахборот киритиш мажбуриятини юклаш зарур, деган хулосага келган.

Рақамлар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, прокуратура органлари меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича, айниқса фуқароларнинг ишга тиклаш ҳақида фуқаролик судларига ариза бериш орқали улар ҳуқуқларини тиклаш муҳим аҳамият касб этади.

1-расм. Фуқароларнинг ишга тиклаш ҳақида фуқаролик судларида кўрилган ишлар сони

Йиллар кесимида	1-инстанцияси	Апелляция инстанциясида	Кассация инстанциясида
2015 йил	996	247	79
2016 йил	1298	295	153
2017 йил	1461	324	146
2018 йил	1590	364	156
2019 йил	1732	472	233
2020 йил	1801	561	229

Амалиёт ҳужжатларининг таҳлили ва фуқаролардан бузилган меҳнат ҳуқуқларини тиклаш бўйича қилинган мурожаатлар мамлакатимизда сўнги йилларда қуйидаги йўналишларда фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларининг бузилиши кузатилаётганлигини кўрсатади.

Биринчидан, касб-хунар коллежи битирувчилари ёки олий таълим муассасаларини битириб биринчи маротаба ишга кираётган ёшларни ишга қабул қилмаслик ёхуд уларга ушбу вазифаларни бажарганлик учун бошқа шахсларга тўланаётган ойликдан кам миқдорда ойлик тўлаш ҳолатлари. Бундан ташқари, иш берувчилар томонидан ҳомиладор аёллар, ёш болали аёлларни ишга олишда пайсалга солиш, уларни мавжуд иш ўринлари бўлса-да бўш иш ўринлари йўқ, деб қайтариш ҳолатларининг учраши;

Иккинчидан, ишдан бўшатишда касаба уюшмаларининг мажбурий розилигини олишга оид қонунчилик талабларига риоя қилмаслик, жамоа шартномасида кўзда тутилган имтиёзлар, жумладан, қўшимча дам олиш, овқатланиш харажатларини қоплаш, дам олиш кунлари ёки байрам кунлари ишга ноқонуний жалб қилиш ёки уларга қонунда белгиланган қўшимча пулларни тўламаслик;

Учинчидан, меҳнат учун ҳар йили бериладиган таътиллар графигига риоя қилмаслик, таътидан асоссиз равишда чақириб олиш ёки ушбу даврда ишлатиш, дам олиш вақтига риоя қилмаслик, ҳафталик қонунчилик билан белгиланган умумий иш вақти режимини бузиш, ходимни ишдан бўшатиш тартибини бузиш, турли баҳоналар билан меҳнат дафтарчасини ходимга тақдим этмаслик, ҳужжатларни бериш учун қўшимча ишлаб беришни талаб қилиш, яқин қариндошлари ёки оила аъзолари вафот этганда ходимларга қўшимча рағбатлантириш чораларини қўллашда қонунчилик билан белгиланган талабларга риоя қилмаслик, ноқонуний равишда бир неча касб ва ишларда ишлатиш ва бошқалар. Шу муносабат билан, биринчи навбатда, прокуратура ходимларининг бундай меҳнат қонунчилиги бузилишига муносабати тўғрисида бир қатор саволлар туғилади.

Диссертантнинг фикрича, прокуратура фаолиятидаги яна бир муҳим йўналиш – бу фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқи – ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқини таъминлаш ва аҳоли бандлиги тўғрисидаги қонунларнинг бажарилишини назорат қилишдир.

Ушбу йўналишда ўтказилган прокурор назорати тадбирлари қуйидаги масалаларни ўз ичига олади:

корхоналар, муассасалар, ташкилотлардан ходимларни ишга олиш ва уларни ишдан бўшатишда қонун талабларига риоя қилиниш ҳолати;

иш берувчилар томонидан фуқароларни иш билан таъминлаш бўйича қонун талабларига риоя қилиниш ҳолати;

иш билан таъминлаш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя қилиш ҳолати.

Тадқиқотчининг фикрича, меҳнат соҳасидаги қонунга зид бўлган ҳужжатга нисбатан протест билдириш нафақат ҳуқуқ, балки прокурорнинг мажбурияти сифатида ҳам кўриб чиқилиши лозим.

ХУЛОСА

«Фуқароларнинг меҳнат қилишга бўлган конституциявий ҳуқуқларини таъминлашда прокуратура органлари ролини такомиллаштириш» мавзусидаги тадқиқот иши натижасида қуйидаги амалий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

I. Илмий-назарий хулосалар:

1. Биринчи марта Конституция даражасида меҳнат қилиш эркинлиги белгиланиб, меҳнат қилиш ҳуқуқининг янги мазмуни иқтисодий фаолият соҳасидаги шахсий эркинликнинг энг муҳим ифодаси сифатида эътироф этилди. Конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқи меҳнат қилиш эркинлигининг кафолати бўлиб, у ходимларни ижтимоий ҳимоя қилишнинг реал механизмларига замин яратади. Бу Ўзбекистон Конституциясида мустақамланиши амалда бозор иқтисодиёти қонуниятлари асосида инсон ҳуқуқининг энг муҳим узвий қисми ҳисобланган бахтга интилиш ҳуқуқини конституциявий-ҳуқуқий жиҳатдан мустақамлади.

2. Хусусий мулкни давлат томонидан тан олинishi меҳнат қилиш эркинлигини амалга оширишнинг зарурий шарти эканлиги асослаб берилди. Ўзбекистон Конституциясида мустақамланган ушбу концептуал муносабатлар инсон табиати ва демократик қадриятларга тўлиқ мос келади, деган назарий ёндашув илгари сурилади.

3. Меҳнат қилиш ҳуқуқини «иккинчи авлод ҳуқуқи»га киритиш бўйича қатъий позиция тўлиқ ўзини оқламайди. COVID-19 пандемияси шароити ёхуд дунёнинг турли нуқталарида давом этаётган уруш ҳаракатлари кўрсатмоқдаки, давлатлар халқаро ҳамжамият ва айрим ҳолларда учинчи давлатлар талаби билан мигрантлар, қочоқларга ҳам меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлашга мажбур бўлмоқда.

4. Диссертацияда фуқароларнинг меҳнат қилиш ҳуқуқини амалга оширишнинг конституциявий-ҳуқуқий механизмлари ўрганилиб, меҳнат қилиш ҳуқуқининг хусусиятлари фуқаронинг конституциявий мақоми билан белгиланади, деган хулосага келинди. Меҳнат қилиш бўйича конституциявий ҳуқуқнинг субъектив хусусиятини таҳлил қилишда унинг конституциявий ва меъёрий мазмуни табиий ҳуқуқ сифатида очиқ берилди. Меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлашнинг ҳар бир босқичида фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича прокуратура органларининг роли ва ўрни тўғрисидаги масаланинг ечимига аниқлик киритилди.

5. Диссертацияда меҳнат қилиш ҳуқуқидан фойдаланиш Конституцияда белгиланган жамоат бирлашмаларига уюшиш ҳуқуқи (34-модда), ваколатли давлат органларига, муассасаларига ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқи (35-модда) ва бошқа ҳуқуқлардан фойдаланишни тақозо қилади, деган хулосага келинган.

Диссертантнинг фикрича, «ижтимоий давлат»нинг фундаментал принциплари ҳисобланган таълим, соғлиқни сақлаш, уй-жой қурилиши ва ижтимоий таъминот тизимининг йўлга қўйилиши давлат ролининг минималлашуви ҳамда меҳнат ва капитал ўртасидаги номуносивликни тамомла йўқолишига олиб келади.

6. Меҳнат қилиш ҳуқуқи эркинлигига оид конституциявий-ҳуқуқий ҳамда халқаро ҳуқуқий нормалар таҳлили асосида диссертацияда қуйидаги илмий-назарий тушунчалар ишлаб чиқилди:

«конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқи – бу Конституцияда мустақамланган, шахсга фаолият тури ва касбни эркин танлаш, хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган адолатли меҳнат шароитларида ишлаш, минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш, ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқидир»;

«меҳнат қилиш ҳуқуқи – шахснинг муайян иш (фаолият)ни бажаришини хоҳлаши ёки ундан бош тортишига қаратилган иродани шахсан ифодалаш имконияти»;

«меҳнат қилиш эркинлиги – шахснинг меҳнатнинг ўзига хос шаклларини мустақил танлашига қаратилган ихтиёрий ва мустақил танловидир»;

«адолатли меҳнат шароити – меҳнат фаолияти учун ҳеч қандай камситишларсиз ҳамда минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш, хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган меҳнат режими».

7. Ўзбекистондаги иқтисодий вазият ўзгариши, давлатнинг мутлақо устун иш берувчи сифатида мавқеини йўқотиши ва мулкчилик шаклларининг хилма-хиллигини меҳнат тизимини бир босқичли тизимдан кўп босқичли тизимга ўтказиб, меҳнат қилиш эркинлиги институтини шаклланишига хизмат қилди. Давлатнинг меҳнат қилиш эркинлигига оид сиёсатининг ўзига хос хусусияти биринчидан, давлатнинг аралашуви минимал бўлиши, иккинчидан, меҳнат қилиш ҳуқуқи давлат сиёсатининг устувор йўналиши бўлиши лозимлиги билан характерланади.

8. Прокуратура органларининг фуқароларнинг меҳнат ҳуқуқларини таъминлаш соҳасидаги ваколатлари ижтимоий муносабатларда қонунийликни таъминловчи демократик жараёнларнинг ажралмас қисми сифатида тадқиқ этилди. Ушбу ваколатлар фуқаролик жамиятини қуришда ҳар бир шахснинг ҳимоя қилиш механизми ҳамда давлатда ўрнатилган ҳуқуқий тартибни таъминлашда ўз аксини топади, деган хулосага келинди.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни такомиллаштиришга қаратилган таклифлар:

9. Ўзбекистон Конституциясининг 37-моддасида меҳнат қилиш ҳуқуқининг асосий мазмуни сифатида «ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир», деб белгиланган.

Конституциянинг мазкур моддаси шахснинг конституциявий меҳнат қилиш ҳуқуқининг мазмуни ва фундаментал шартларини тўлиқ ифодаламаслиги асослаб берилган ҳолда, Конституциянинг 37-моддасини куйидаги таҳрирда қабул қилиш таклиф қилинди:

«Ҳар бир шахс меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, ўз меҳнат қобилиятини эркин тасарруф этиш, хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган адолатли меҳнат шароитларида ишлаш, ҳеч қандай камситишларсиз ҳамда минимал истеъмол харажатларидан кам бўлмаган миқдорда иш ҳақи олиш ва ва қонунда кўрсатилган тартибда ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир.

Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ташқари мажбурий меҳнат таққиқланади. Болаларнинг мажбурий меҳнати таққиқланади».

10. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятига ахборот технологияларини кенгроқ жалб қилиш таклиф қилинади. Бунда, прокуратура органлари томонидан меҳнат соҳасидаги электрон платформаларда ходимлар орасида қонунчилик талабларига риоя қилиниш ҳолатлари бўйича сўровномалар ўтказиш, ушбу мурожаатларни бир вақтнинг ўзида меҳнат органлари ва прокуратура органларига келиб тушиши бўйича электрон платформа яратиш таклиф қилинади. Бунда асосий эътиборни, меҳнат ва бандлик соҳасидаги давлат бошқарув органлари, иш берувчилар ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларни меҳнат соҳасида қонун бузилишларининг олдини олишга қаратилган электрон ҳамкорлигини таъминлашга қаратиш мақсадга мувофиқ саналади.

Шу боис, фуқароларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлаш бўйича прокурор фаолияти самарадорлигини ошириш мақсадида *Ўзбекистон Бош прокуратураси ва вилоят прокуратураларида Меҳнат қилиш ҳуқуқини таъминлаш устидан прокурор назоратини таъминлаш бошқармаси ва ҳудудий бўлимларини очилиш таклиф қилинади.*

11. Фуқароларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларига риоя қилиниш самарадорлигини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Прокуратура тўғрисидаги қонунининг 22-моддасини қуйидаги таҳрирдаги учинчи қисм билан тўлдириш таклиф қилинади:

«Прокурор қонунларнинг ижро этилиши устидан назоратни амалга ошириш жараёнида ўз ваколатлари доирасида:

мансабдор шахслар ва фуқаролардан меҳнат ҳуқуқларининг бузилиши, мажбурий меҳнатга йўл қўйилганлиги хусусида оғзаки ёки ёзма тушунтиришлар талаб қилишга ҳақлидир».

Бизнингча, меҳнат муносабатлари соҳасида прокурор назорати деганда – давлат номидан прокурор томонидан меҳнат соҳасидаги қонун бузилиш ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш ва бартараф қилиш, айбдор шахсларни қонун билан белгиланган тартибда жавобгарликка тортиш орқали меҳнат қонунчилиги нормаларини аниқ ва бир хилда бажарилишини таъминлашга қаратилган махсус фаолияти тушунилиши лозим.

Шу боис, Ўзбекистон Республикасининг «Прокуратура тўғрисида»ги қонунига меҳнат соҳасидаги қонунга зид бўлган ҳужжатга нисбатан протест билдиришни прокурорнинг мажбурияти сифатида белгилаш таклиф қилинади лозим.

12. Халқаро меҳнат ташкилотининг (ХМТ) маълумотларига кўра мамлакатимизда 2020 йилги пахта-йиғим терими даврида мажбурий меҳнатга йўл қўйганлиги учун 42 нафар мансабдор шахс, шу жумладан, ташкилот раҳбарлари, ҳоким ва унинг ўринбосарлари МЖТКнинг 51-моддасига асосан жавобгарликка тортилган ва 6 та ҳолат юзасидан тегишли ҳужжатлар судларга киритилган. ХМТ томонидан билдирилган таклифлар асосида мажбурий меҳнатга жалб қилганлик учун жавобгарлик чоралари миллий қонунчиликда кучайтирилганлигини қайд этиш зарур. Ушбу соҳада ислохотларни янада кучайтириш мақсадида Ўзбекистон Касаба уюшмалари Федерацияси Кенгаши ва унинг ҳудудий бўлинмалари

зиммасига жамоа шартномаси ва меҳнат тўғрисидаги қонунчилик талабларига риоя этилиши, хусусан, мажбурий меҳнатдан фойдаланишнинг олдини олиш борасида ташкилотлардаги касаба уюшмалари бошланғич бўғинларининг масъулиятини янада кучайтириш ва мажбурий меҳнат ҳолатлари аниқланган тақдирда улар тўғрисида прокуратура органларига зудлик билан маълум қилиш бўйича масъулиятни қонунчиликда юклаш таклиф қилинади.

13. Иш ўринлари бўла туриб ишга қабул қилишни асоссиз рад этганлик, мавжуд вакант иш ўринларини яширганлик, меҳнат шартномасини тузиш ва унга қўйилган умумий талабларга риоя қилмаганлик, касб-ҳунар коллежлари ва олий таълим муассасаларининг битирувчиларини, ҳомиладор аёллар ва ёш боласи бор аёлларни ишга қабул қилишга оид қонунчилик талабларини бузилиш ҳолатларини ўз вақтида аниқлаш ва уларни зудлик билан бартараф қилиш механизмининг жорий қилиш мақсадида «Давлат меҳнат инспекцияси – Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси – прокуратура органларининг ўзаро электрон маълумотлар алмашиш механизмининг жорий қилиш таклиф этилади.

14. Меҳнат миграцияси ва мажбурий меҳнат бўйича халқаро стандартларда белгиланган инсон ҳуқуқларини тўлиқ таъминлаш орқали фуқароларнинг конституциявий меҳнат ҳуқуқларини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг «Прокуратура органлари» деб номланган 255¹-модда билан тўлдириш таклиф этилади.

Бунда МЖТКнинг «Меҳнат ва меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонунчиликни бузиш» деб номланган 49-моддаси, «Хусусий бандлик агентликлари тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш» деб номланган 50¹-моддаси, «Меҳнатга маъмурий тарзда мажбурлаш» деб номланган 51-моддасида назарда тутилган ҳуқуқбузарликларга оид ишларни юритиш ваколатини прокуратура органларига бериш таклиф қилинади. Таклифнинг амалиётга жорий этилиши «Зўраки ва мажбурий меҳнат тўғрисида»ги 1930 йилги 29-сонли ҳамда «Мажбурий меҳнатни тугатиш тўғрисида»ги 105-сонли Конвенцияларда давлатлар зиммасига юклатилган талабларни тўлиқ миллий қонунчиликда акс эттириш имкониятини яратади.

15. Ўзбекистон Республикаси «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги (янги таҳрири) қонунининг Меҳнатни муҳофаза қилишга оид талабларга риоя этилиши устидан давлат назорати ва текшируви деб номланган 28-моддаси иккинчи қисми олтинчи хатбошига *«меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилганлиги ҳамда ишлаб чиқаришда ходимларнинг ҳаёти ва соғлиғига етказилган зарарнинг ўрнини қоплаш ҳақида судга даъво ариза киритиши»* деган жумлани киритиш таклиф қилинади.

Бундан ташқари, мазкур моддага меҳнат бўйича давлат техник инспекторлари томонидан амалга оширилган назорат тадбирлари ва унда аниқланган қонун бузилишлар ҳақида корхоналар жойлашган туман прокуратура органларига ахборот киритиш мажбуриятини юклаш таклиф қилинади.

16. Фуқароларнинг эркин меҳнат қилиш ва адолатли меҳнат шароитларида ишлаш ҳуқуқини таъминлаш бўйича ўтказилган прокурор назорати доирасида аниқланган ҳолатларни умумлаштирган ҳолда, Меҳнат кодексининг 269-моддасидан назарда тутилган меҳнат вазифаларини бажараётганда

ходимнинг соғлиғига шикаст етказилгани оқибатидаги зарарни (шу жумладан, маънавий зарарни) ёки унинг мол-мулкига етказилган зарарни иш берувчи томонидан тўланиши ҳақидаги низоларни фуқаролик ишлари бўйича судларда кўриш жараёнида прокурор иштирокини таъминлаш тартибини жорий этиш таклиф қилинади. Ушбу амалиётни жорий қилиниши фуқароларнинг меҳнат қилиш ва адолатли меҳнат шароитларида ишлашга оид конституциявий ҳуқуқларини тўлиқ таъминлашга хизмат қилади.

17. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси ва «Прокуратура тўғрисида»ги қонунида прокурор судга фуқаронинг бузилган ҳуқуқ ва қонун билан кўрикланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш учун ариза (даъво аризаси) бериши мумкинлиги кўрсатилган бўлса-да, аммо ҳар иккала қонуннинг тегишли нормасида ариза ва даъво аризасининг асосий фарқлари тушунтириб ўтилмаган.

Ушбу ҳолат амалиётда прокурор томонидан қандай вазиятларда судга ариза ёки даъво аризаси билан мурожаат қилиш мумкинлиги юзасидан айрим тушунмовчиликларни юзага келтирмоқда. Фикримизча, даъво аризаси билан ариза ўртасидаги фарқ миллий қонунчиликда аниқ белгилаб қўйилса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

18. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси 29-боби прокурорнинг ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топиш ҳақидаги аризаси бўйича ишларни судда кўришнинг процессуал хусусиятларини белгилайди. Лекин, фикримизча, мазкур бобнинг тегишли моддаларида ҳуқуқий ҳужжатни ғайриқонуний деб топилиши ёки ўз кучида қолдирилиши натижасида манфаатдор шахсларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларига етадиган зарар ҳақидаги қоида мустаҳкамланса мақсадга мувофиқ бўлган бўлар эди.

19. «Аҳоли бандлиги тўғрисида»ги қонунда бандликка берилган таърифни қуйидаги таҳрирда бериш таклиф қилинади: *«Бандлик – фуқароларнинг қонун ҳужжатларида тақиқланмаган, ўз шахсий ва иқтисодий-ижтимоий эҳтиёжларини қаноатлантириш билан боғлиқ бўлган, уларга ишхақи (меҳнат даромади) ва бошқа моддий даромадлар келтирадиган фаолиятдир».*

20. «Аҳоли бандлиги тўғрисида»ги қонуннинг 18-моддаси 3-қисмига *«ишчилар оммавий равишда ишдан бўшатишга қарор қабул қилинган тақдирда, иш берувчи маҳаллий меҳнат органларига, касаба уюшма органига ёки ишчиларнинг бошқа вакиллик органига у таъсир қилиши мумкин бўлган ишчилар сони, тоифалари ва уларни амалга ошириш муддатлари тўғрисидаги маълумотни камида уч ой олдин тақдим этиши, бу хабарни ОАВларида эълон қилиши зарур»*, деган нормани киритиш таклиф қилинади.

21. Оммавий равишда ишдан бўшатишларни янги иш жойларига жойлаштириш ва уларни ижтимоий ҳимоя қилиш мақсадида «Аҳоли бандлиги тўғрисида»ги қонуннинг 17-моддасига *касаба уюшмалари, уларнинг бирлашмаларига ишчилар оммавий равишда ишдан бўшатишганда ва уларни кейинги иш билан таъминлашда қийинчиликларга дуч келганда, маҳаллий ҳокимият органларига уларни иш билан таъминлаш ва уларни вақтинчалик ишсизлик даврида молиявий таъминлаш бўйича таклифлар киритиш ҳуқуқини бериш таклиф қилинади.*

**SCIENTIFIC COUNCIL No DSc.07/30.12. 2019.Yu.22.02
FOR AWARDING SCIENTIFIC DEGREES
AT TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW**

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

MIRSOATOV KHABIBULLA QUDRATULLAYEVICH

**IMPROVING THE ROLE OF THE PROSECUTORS OFFICE IN
ENSURING THE CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS TO WORK**

12.00.02. – Constitutional Law. Administrative Law.
Finance and Customs Law

**Doctoral (Ph.D.) dissertation abstract
on legal sciences**

Tashkent – 2021

The topic of the doctoral dissertation (Ph.D.) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2021.3.PhD/Yu584.

The dissertation has been prepared at Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian (resume)) on the website of the Scientific Council (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) and of “ZiyoNet” Information and educational portal (www.ziynet.uz).

Scientific supervisor:

Khakimov Rakhim Rasuljonovich,
Doctor of Juridical Sciences, Professor.

Official opponents:

Otakhonov Foziljon Khaydarovich,
Doctor of Juridical Sciences, Professor;

Zulfiqorov Sherzod Khurramovich,
Doctor of Juridical Sciences, Professor.

Leading organization:

**National Center for Human Rights of
the Republic of Uzbekistan.**

The defense of the dissertation will take place on November 20, 2021, at 10.00 at the meeting of the Scientific Council №. DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 at Tashkent State University of Law (Address: 100047, Tashkent city, Sayilgokh street 35. Phone: (998) 71-233-66-36; Fax : (998) 71-233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The dissertation is available at the Information Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under No.992). (Address: 100047, Tashkent city, Sayilgokh street 35. Phone: (998) 71-233-66-36).

The abstract of the dissertation was distributed on November 5, 2021.

(mailing report No. 13 on November 5, 2021).

M.A. Akhmedshayeva,
Deputy Chairman of the Scientific
Council on awarding scientific degrees,
Doctor of Juridical Sciences, Professor

I.R. Bekov,
Scientific secretary of the Scientific
Council on awarding scientific degrees,
Doctor of Juridical Sciences, Acting
Professor

O.Z. Muhamedjanov,
Deputy Chairman of Scientific seminar
under the Scientific Council on awarding
scientific degrees, Doctor of Juridical
Sciences, Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

The importance of the dissertation topic and demand for it. In the world, the issues of human rights, the right to fair labor, which is an integral part of it, and the imposition of special responsibilities on states in this process is becoming increasingly global and relevant. This is particularly evident in the issues of ensuring gender equality, protecting the rights of young people to work, and preventing child labor and forced labor. In particular, in the UN Resolution 71/237 of 21 December 2016 on International Migration and Development, it is stated that efforts of states in labour are insufficient, and this sphere is one of the most pressing issues in the life of individuals, society and the state¹. In this regard, the international community emphasizes the need to further enhance international cooperation in labor in all countries, to carry out legal reforms aimed at protecting the rights and legitimate interests of employees.

Particular attention is paid to the development of national legislation to improve the constitutional protection of labor rights, increase the role of law enforcement agencies in this area, identify specific areas of legal regulation of the participation of non-governmental organizations and other civil society institutions. In particular, the legal regulation of issues related to the guarantee of the rights of minors in the field of labor, improving the institutional framework of institutions that ensure the labor rights of women and people with disabilities at the national level, the introduction of smart regulation models in the industry, as well as the development of effective mechanisms for the legal settlement of labor disputes and strengthening the implementation of international standards in national legislation is becoming increasingly important.

In Uzbekistan, special attention is paid to increasing the role of the prosecutor's office in ensuring the constitutional right of citizens to work clearly and uniformly, protection of employees' interests in court, resume, strengthening the impact of prosecutorial control documents on the recovery of unpaid wages, as well as the harmonization of national legislation with international standards, several systematic and targeted measures are being implemented. In particular, large-scale work is being carried out to ensure the free choice of profession and fair working conditions for citizens, recognize the existence of problems related to forced labor, in particular child labor, and their elimination, pay special attention to the employment of persons included in the "Youth Notebook", "Women's Notebook", "Iron Notebook", improving public administration in this area, ratification of ILO conventions in the field of labor, creating effective legal mechanisms to protect the rights of employees.

If we pay attention to the figures, we can see that in recent several significant changes have taken place in the labor market in our country. In particular, the number of employed increased 1.5 times (from 8.8 million to 13.5 million), the number of employers increased 4.5 times (from 203.2 thousand to 928.9 thousand)². These indicators require the improvement of the

¹ <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/71/237>

² https://parliament.gov.uz/uz/events/committee/31894/?sphrase_id=7314403

legislation governing labor relations, taking into account the requirements for the active development of the relationship between employer and employee.

As noted by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev, “Creation of new jobs and employment of the population, first of all, graduates of secondary special and higher education institutions, ensuring labor market balance and infrastructure development, reduce unemployment, creation of conditions for full implementation of labor and entrepreneurial activity of the able-bodied population, improving the quality of the workforce, expanding the system of vocational training, retraining and advanced training of people in need of work”¹ is identified as one of the priorities in the development of the social sphere, and the study of this area is gaining importance.

This dissertation research will to some extent serve to ensure the unconditional fulfillment by the relevant authorities of the tasks set out in the Constitution of the Republic of Uzbekistan (1992), Labor Code (1995), Laws On the Prosecutor’s Office (2001), On Trade Unions (2019), On Employment (2020), On Private Employment Agencies (2018), Decrees of the President of the Republic of Uzbekistan “On measures to further improve public policy in the field of employment and radically increase the efficiency of labor bodies” (2017), “On strengthening the role of the prosecutor’s office in the implementation of socio-economic reforms, modernization of the country, ensuring reliable protection of human rights and freedoms” (2017), Resolution “On measures to organize the activities of the Ministry of Employment and Labor Relations of the Republic of Uzbekistan” (2017) and other normative legal acts on the subject.

The compliance of the research with the priority directions of scientific and technological development of the republic. This research work corresponds to the priority direction of the development of science and technology of republic I. “Formation of a system of innovative ideas and ways to implement them in the social, legal, economic, cultural, spiritual and educational development of an informed society and a democratic state”.

The extent of the study of research problems. The research is the first comprehensive scientific research in our country, aimed at improving the role of prosecutors in ensuring the constitutional right of citizens to work. Some aspects of this topic are covered in the scientific works and textbooks of some legal scholars. In particular, the works dedicated to the constitutional basis for the protection of human and civil rights by the prosecutor’s office of the Republic of Uzbekistan were studied by A.A. Azizkhojaye, A.T. Tulaganov, A.H. Saidov, D.Q. Akhmedov, J. Ibodullayev, Z. Ibragimov, I.R. Bekov, O.T. Khusanov, R.Q. Qayumov, S. Sultonov, U. Tadjikhanov² and several other scholars.

Issues of ensuring the rights of citizens in the field of labor are studied in the scientific works of national scholars A.A. Inoyatov, G.D. Sattarova, Z.S. Rasulov, M.A. Usmanova, M.A. Rakhimov, M.Yu. Gasanov, Sh.A. Ismoilov, Y. Tursunov.

¹ Decree of the President of the Republic of Uzbekistan of February 7, 2017, No. PF-4947 “On the Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan” // Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 6, Article 70.

² These and other sources are listed in the list of references used in the dissertation.

In the works of foreign scholars N.F. Abdulatif (Australia), M. Alhmoudi (UAE), L.M. Hernandez (UK), N. Le Feuvre (Switzerland), J. Fudge (Canada), J. Conaghan (UK), D. Carrion (Canada), G. James (UK) the legal aspects of ensuring the right to work and its importance as a constitutional-legal principle have been studied. Works of CIS scientists N.L. Lyutov, E.S. Gerasimova, E.V. Krasnoyarova, I.A. Avtushko, N.P. Slugina, T.M. Moskvicheva's reveal issues in this area¹.

The relation of the dissertation topic to the scientific research plans of the higher educational institution where the dissertation was prepared. The research was carried out within the framework of the fundamental project of the research plan of Tashkent State University of Law on "The key directions of further liberalization of public administration in the context of deepening democratic reforms" (2017-2021).

The research aims at the development of proposals and recommendations aimed at improving the role of the prosecutor's office in ensuring the constitutional rights of citizens to work in the Republic of Uzbekistan.

The objectives of the research are as follows:

study of the legal nature, specificity of the right of citizens to work in the system of constitutional rights;

development of proposals and recommendations on the definition and application of constitutional and legal mechanisms to ensure the right of citizens to work;

to determine the specifics of cooperation of the prosecutor's office with other public authorities in the exercise and protection of the constitutional right to work;

to study the best foreign experience in the protection and enforcement of the constitutional right to work by the prosecutor's office and to prepare substantiated proposals for their implementation in our country;

study of mechanisms for the protection of citizens' rights in services provided by non-governmental organizations in the field of employment;

development of proposals for the improvement of national legislation based on the study of ways to ensure and protect the constitutional right to work through the means of prosecutorial control;

development of proposals for normative legal acts on the improvement of mechanisms for protection and provision of the right to work by the prosecutor's office.

The object of the research is the system of legal relations related to improving the role of the prosecutor's office in ensuring the constitutional rights of citizens to work in the Republic of Uzbekistan.

The subject of the research is the normative legal acts ensuring the constitutional rights of citizens to work in the Republic of Uzbekistan, law enforcement practice, legislation and practice of foreign countries, as well as scientific-theoretical views and legal categories.

¹ These and other sources are listed in the list of references used in the dissertation.

The research methods. In this study, the methods of analysis, generalization, comparative-legal, logical, historical, statistical, sociological, system-structural, the formal-legal study of scientific knowledge were used.

The scientific novelty of the research:

it is proved that trade unions and their associations have the right to send materials to the prosecutor's office in case of violation of the requirements of normative legal acts relating to the socio-economic rights and legitimate interests of employees;

it is proved that employees elected to trade union bodies and not dismissed from production are not allowed to impose disciplinary sanctions on the initiative of the employer, to terminate the employment contract with them;

the employer retains his/her place of employment during the performance of state or public duties, including the exercise of suffrage, deputy duties, summoning as an inquiry officer, investigator, prosecutor or court witness, victim, expert, specialist, interpreter, impartial in case of conditional dismissal;

it is proved that such work cannot be considered acceptable if the proposed work is far from the place of permanent residence and is inconvenient in terms of transportation;

it is proved that at the expense of the established minimum workplaces of the employer, employer and his authorized persons who unreasonably refuse to hire persons sent by local labor bodies and other bodies in the manner prescribed by law for employment are responsible in the prescribed manner.

The practical results of the research:

it is proved that Article 37 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan need the disclosure of the content of work in fair working conditions, as well as the inclusion of norms prohibiting child labor and forced labor;

a scientific definition of the constitutional right to work is proposed, and its philosophical, socio-economic, psychological and legal aspects are revealed;

for the first time at the constitutional level, the interaction of an individual, society and the state were combined under the concept of constitutional "freedom of labor" and the legal basis of economic freedom of the individual was considered;

a definition of the constitutional right to work, which is the most important guarantee of freedom of labor is developed;

the content of the right to work is revealed by analyzing the concepts of "type of activity and choice of the profession" and "freedom of labor";

it is proved that trade unions are independent of public authorities and administration in their activities, including financial activities, are not accountable to them and are not controlled by them;

it is proved that the right of an unemployed person to a pension is based on the fact that it comes into force of the eleventh day from the date of registration as a job seeker;

the right of citizens to work is considered through the institution of the constitutional status of citizens;

for the first time, effective legal instruments to ensure the constitutional right of citizens to work have been developed based on prosecutorial oversight documents;

the main directions of the prosecutor's office in constitutional-legal relations, including in the process of protection of labor rights of citizens as an authorized representative of the state are proved.

The reliability of research results. The reliability of the research results is determined by the methods used in the work, the scientific and theoretical approaches used in it, the conclusions, proposals and recommendations based on the experience of developed countries and the mutual analysis of national legislation, the results published in leading national and foreign publications, approved by the competent authorities.

The scientific and practical significance of the research results. The scientific significance of the results of the research lies in its scientific conclusions and practical recommendations in researching the rule-making activities of the judiciary, as well as can be used in teaching legal disciplines such as "Constitutional Law", "Human Rights", "Law Enforcement Bodies", "Labor Law" and in the preparation of methodological recommendations.

The practical significance of the results of the study is determined by the fact that the regulations governing the activities of the prosecutor's office can be used to improve the law enforcement practice, as well as the practice of the prosecutor's office for clear and uniform implementation of labor laws.

The implementation of research results. The scientific results of the research were used as follows:

in case of violation of the requirements of regulatory legal acts relating to the socio-economic rights and legitimate interests of employees, a proposal on the right of trade unions and their associations to send materials to the prosecutor's office is taken into account in the development of Article 46 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On Trade Unions" (Reference of the Committee on Democratic Institutions, Non-Governmental Organizations and Civil Society Institutions of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of April 5, 2021, No. 05/1-01-63). The implementation of this proposal served to ensure the constitutional labor rights of employees;

the proposal not to impose disciplinary sanctions on employees elected to trade union bodies and not dismissed on the initiative of the employer, to terminate their employment contracts is taken into account in the development of Article 17 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On Trade Unions" (Reference of the Committee on Democratic Institutions, Non-Governmental Organizations and Civil Society Institutions of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of April 5, 2021, No. 05/1-01-63). The implementation of this proposal served to ensure the constitutional labor rights of employees;

while the employee is performing state or public duties, including when summoned as a witness, victim, expert, specialist, translator, impartial to the exercise of the right to vote, the performance of deputy duties, inquiry officer, investigator, prosecutor or court, a proposal that the employer must dismiss him while retaining his

job (position) is taken into account in the development of Article 165 of the Labor Code of the Republic of Uzbekistan (Reference of the Deputy Speaker of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of April 5, 2021 No. 02/5-381). The implementation of this proposal served to ensure the constitutional labor rights of employees;

a proposal that such work cannot be considered acceptable if the proposed work is far from the place of permanent residence and is inconvenient in terms of transportation is taken into account in the development of Article 63 of the Labor Code of the Republic of Uzbekistan (Reference of the Deputy Speaker of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of April 5, 2021 No. 02/5-381). The implementation of this proposal served to ensure the constitutional labor rights of employees;

the proposal that the employer and his authorized persons, who unreasonably refused to hire persons sent by local labor bodies and other bodies in the manner prescribed by law for employment at the expense of the established minimum number of jobs, be held liable in the prescribed manner is taken into account in the development of Article 68 of the Labor Code of the Republic of Uzbekistan (Reference of the Deputy Speaker of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan of April 5, 2021 No. 02/5-381). The implementation of this proposal served to ensure the constitutional labor rights of employees;

The approbation of the research results. The research results have been shared at 6 scientific conferences, including 2 international and 2 republican scientific conferences, round-table discussions and workshops.

The publication of the research results. 6 scientific works – 4 articles in research journals (1 of them in foreign publications) and 2 scientific articles have been published on the research results.

The structure and size of the dissertation. The dissertation is made up of the introduction, three chapters, the conclusion, the bibliography and appendices. The dissertation consists of 156 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introductory part** of the dissertation provides information on the relevance and necessity of the research topic, its dependence on the main priorities of the development of science and technology of the republic, review of foreign scientific research on the subject, degree of study of the problem, connection of the topic with the research work of the higher education institution where the dissertation is being conducted, its goals and objectives, object and subject, methods, scientific novelty and practical results, reliability, the scientific and practical significance of research results, implementation, approbation, publication of results, volume and structure of the dissertation.

The first chapter of the dissertation is entitled “**Constitutional and legal basis of the right to work and carry out labor activities in fair working conditions**”. The legal nature of the right of citizens to work in the system of constitutional rights, the constitutional and legal mechanisms for ensuring the right

of citizens to work are analyzed.

The researcher noted the need to analyze the various theoretical views related to the legal understanding of the concepts of “freedom of labor”, “fair working conditions” and “right to free labor”, their essence, through the analysis of scientific research related to the understanding of these concepts.

According to the researcher, the Constitution of the Republic of Uzbekistan strengthens effective mechanisms to guarantee the rights and freedoms of individuals and citizens in the field of labor. In this process, an effective legal mechanism by the state to guarantee the rights of employees in such relations is to some extent related to the oversight function of the prosecution.

The full compliance of the constitutional norms on the right to work and protection against unemployment with the norms reflected in the UN Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights is substantiated with the analysis.

The researcher analyzes the views of legal scholars and researchers (E.I. Kozlova, O.E. Kutafin, G. Ellinek, B.I. Gabidullin, I.E. Farber, V.M. Polyakov) on the constitutional-legal classification of economic and social rights in the modern legal literature, promotes the view that the right to work is one of the natural rights granted to an individual, which has both economic and social significance.

The legal essence of the constitutional right of citizens to work as an integral part of socio-economic rights is determined by the specificity of the mechanisms of its legal regulation. The existence of a norm on the right to work and fair working conditions in Article 37 of the Constitution of Uzbekistan is the basis for recognition as a legal guarantee of freedom of labor.

The researcher analyzed the content of the concepts of the right or freedom to work based on the research of various scholars (R. Ismoilov, S. Safayev, K.A. Bekyashev, E.G. Moiseyev, I.A. Danilyuk, T.A. Antonenko, Y.V. Milyavskaya, E.A. Shuvayev), concluded that the socio-economic aspect of freedom of labor, its development is associated not only with the termination of forced labor, but also with the guarantee of the right to work, employment.

According to the researcher, the right to freedom of movement, the abandonment of the principle of territoriality in the use of public and banking services, the formation of “flexible” labor relations with the emergence of new economic activities, freedom of economic activity and the right to free labor demonstrates once again that they have become interdependent legal institutions.

The researcher concludes that the idea enshrined in Article 13 of the Constitution of Uzbekistan “Democracy in the Republic of Uzbekistan shall rest on the principles common to all mankind, according to which the ultimate value is the human being, his life, freedom, honour, dignity and other inalienable rights” includes the right to work and carry out labor activities in fair working conditions.

The researcher argued that the freedom of labor enshrined in the Constitution is an objectively formed one, which also includes the free exercise of a citizen’s ability to work.

The researcher analyzed several theoretical views and the opinions of legal scholars promote the definition of authorship *“The constitutional right to work is the right of a person to freely choose the type of activity and profession, to work in fair working conditions that meet the requirements of safety and hygiene, to receive a salary not less than the minimum consumption costs, to be protected from unemployment”*.

Article 37 of the Constitution of Uzbekistan states that the right to work is the main content *“Everyone shall have the right to work, including the right to choose their occupation. Every citizen shall be entitled to fair conditions of labour and protection against unemployment in accordance with the procedure prescribed by law”*.

The researcher proposes to adopt Article 37 of the Constitution in the following wording, proving that this article does not fully reflect the content and fundamental conditions of the constitutional right of an individual to work:

“Everyone has the right to work, free choice of profession, free disposal of their ability to work, work in fair working conditions that meet safety and hygiene requirements, to receive a salary without any discrimination and in an amount not less than the minimum consumption costs and protection against unemployment in the manner prescribed by law

Compulsory labor is prohibited, except in cases of serving a sentence imposed by a court. Forced child labor is prohibited”.

According to the researcher, the strengthening of freedom of labor in the legislation must be consistent with the legal and practically strengthened mechanisms of social protection of employees. One of the elements of social protection in the exercise of the right of workers to work is the guarantee of constitutional freedom of labor.

The researcher notes that the constitutional right to work is not just a general opportunity to work, but a constitutional legal institution based on fair working conditions, which means a salary not less than the minimum consumption costs established in Uzbekistan, prohibiting all forms of forced labor except serving a sentence.

The researcher analyzed the idea that collective law always prevailed over individual law as a fundamental feature of human rights by European lawyers such as K. Shaff, J. Hunt, B. Heidinger. *“Fair working conditions”* implies that the interests of employees are recognized as the interests of society rather than the head of the organization.

The researcher concluded that in case of violation of the constitutional rights of citizens, they should have the right to choose any form of direct protection of the constitutional right to work, including the judiciary and the prosecutor’s office. One of the guarantees of the realization of the right of citizens to work is the provision of free employment services in the selection of work and the rule of law in the activities of state bodies providing services to citizens in the field of employment.

Recognizing the issue of employment as an integral part of the right of citizens to work, the concept *“Employment is an activity of citizens that is not*

prohibited by law, related to the satisfaction of their personal and socio-economic needs, providing them with wages (labor income) and other material income” was developed by the researcher.

The second chapter of the dissertation is entitled **“Protection of the constitutional right of citizens to work by the prosecutor’s office”**. It focuses on the role of the prosecutor’s office in the system of separation of powers, the comparative legal analysis of the main activities of the prosecutor to protect the basic rights and freedoms of an individual and citizen.

The researcher emphasizes that the role of the prosecutor’s office in ensuring the constitutional rights and freedoms of citizens is directly related to its role in the system of state power.

In the world, five concepts on the functioning of the prosecutor’s office concerning state power have been analyzed. The powers of the prosecutor’s office to ensure the right of citizens to work in the United States, France, Poland, Belgium, Japan, Israel, Italy, the People’s Republic of China, the Russian Federation, Kazakhstan, the legal mechanisms of their use are analyzed. Proposals to improve national legislation were put forward.

The opinion of the researchers (M. Mashari, A. Govindjee, O. Dapper, M. Sagandykov) are studied on the role of constitutional and legal principles in the implementation of state policy to ensure the right of citizens to work. It is emphasized that international legal norms and the principles of the right to work enshrined in the Constitution should be one of the main criteria in the development of public policy not only by public authorities, but also by trade unions and other social institutions.

The researcher emphasizes the need to develop sustainable forms of relations between the prosecutor’s office and the supervisory authorities in the practice of prosecutorial supervision. In his opinion, the prosecutor’s office in its activities takes into account and relies on the ability of regulatory authorities to identify violations of civil rights and freedoms, their elimination and prevention, assists them in prosecuting offenders. While the prosecutor’s office cooperates with the supervisory authorities in the case, its main task is to keep in mind the control and to prioritize the implementation of laws that protect the rights and freedoms of individuals and citizens.

According to the researcher, in recent years, the role and responsibilities of prosecutors involved in civil litigation are growing. For example, the participation of the prosecutor in the civil proceedings for the protection of labor rights and reinstatement is not limited to the application. His task is to take the measures provided for in the legislation to eliminate any violations of the law, regardless of who they are.

According to the researcher, timely detection of violations by the prosecutor in the field of labor and taking measures to eliminate them will stop illegal actions, prevent their spread. An important role in preventing violations of the rights and freedoms of citizens is to issue a warning to officials that the law cannot be violated if the prosecutor has reliable information about the violations being prepared. In case of damage to citizens, the prosecutor raises the issue of compensation to the guilty officials, other persons, bodies, and if necessary, submits a claim to the court.

In the course of the analysis, 13,334 documents were protested in 2019 and 2020 over violations of the law revealed by the prosecutor's office during inspections of the implementation of human rights laws, 68,703 people brought to disciplinary, administrative and financial responsibility based on the prosecutors' decisions and recommendations, 1,175 criminal cases have been filed. The hotlines available in the prosecutor's office have strictly controlled the complaints of citizens about the violation of their rights or the restoration of their violated rights, and the problems identified in the appeals have been legally resolved.

In particular, 12,808 documents of prosecutorial control were used in this direction in the period of violations. In particular, 128 criminal cases have been filed by officials on cases of indifference to citizens' appeals, abuse of office.

The right of every citizen of our country to receive social security in old age, disability and in other cases provided by law, is enshrined in the Constitution.

According to the results of inspections conducted by the prosecutor's office during the period, 1,870 documents of prosecutorial control were used to ensure the implementation of these constitutional rights in practice.

The researcher notes that these statistics are only part of the measures taken by the prosecutor's office to ensure the right to work established by the Constitution, as the head of the sector in districts, the prosecutor's office takes practical measures to ensure economic and social rights.

The third chapter of the dissertation is entitled **“Improving the activities of the prosecutor's office in ensuring the constitutional right of citizens to work”**. It analyzes the experience of foreign countries in the protection and enforcement of the right to work by prosecutors, the provision and protection of constitutional labor rights through the means of prosecutorial control, the improvement of mechanisms to protect and ensure the right to work by prosecutors.

In this chapter of the dissertation, the researcher analyzes the functions of ensuring the rights and freedoms of citizens by prosecutors in foreign countries, focusing on strengthening this authority at the constitutional level.

The researcher analyzed two main models of prosecution in foreign countries: the first model as a criminal prosecution body; the second, as a body that oversees human rights and the rule of law (People's Republic of China, Cuba, Democratic People's Republic of Korea, Vietnam and CIS countries).

The main powers and functions of the prosecutor's office are mentioned in Article 103 of the Constitution of Armenia, Article 125 of the Constitution of Belarus, Article 129 of the Constitution of Brazil, Article 51 of the Constitution of Hungary, Article 91 of the Constitution of Georgia, Article 112 of the Constitution of Italy, Article 83 of the Constitution of Kazakhstan, Article 179 of the Constitution of Mozambique, Article 133 of the Constitution of Azerbaijan, Article 268 of the Constitution of Paraguay, Article 158 of the Constitution of Peru, Article 221 of the Constitution of Portugal, Article 137 of the Constitution of Vietnam, Article 114 of the Constitution of the Democratic People's Republic of Korea, Article 127 of the Constitution of Bulgaria. This situation reflects the

constitutional status of the prosecutor's office and the constitutional level of its human rights functions.

According to the researcher, control over the implementation of the Labor Code of the Republic of Uzbekistan is a large and complex area of activity of the prosecutor's office (detection, elimination and prevention of violations of labor legislation). This type of control activity has a very wide range of effects.

Control over the implementation of labor law as part of prosecutorial oversight is characterized by features relevant to the whole field, as this part always means integrity. As in other law enforcement units, the same legal instruments apply in labor law. Its implementation in practice is subject to the system in which the control activities are carried out.

According to the researcher, prosecutorial control in labor relations is a special activity aimed at ensuring the accurate and uniform implementation of labor legislation by the prosecutor on behalf of the state, timely detection and elimination of violations in labor, prosecution of perpetrators.

According to statistics, the prosecutor's office found 2,079 violations of labor legislation in 2018 and 11,265 in 2019.

In 2019, the prosecutor's office considered 29,889 appeals on labor laws, of which 10,629 were satisfied, and the violated rights of 10,896 people were restored. In 2018, 4.5 billion UZS of overdue salaries of 3,589 citizens were collected.

Based on the analysis of judicial practice, the researcher notes that the prosecutor's office's activities as a body of state power include ensuring the constitutional freedom of citizens to work as an element of their constitutional status, the implementation of this status does not require the emergence of any legal relationship, as well as the role of the prosecutor's office in preventive work on the implementation of labor rights of citizens, consists of the choice of type of work and profession; ensuring safe working conditions; the payment of labor.

All this does not establish an absolute right to monitor the implementation of laws in the field of labor protection, and, of course, control over the implementation of laws by the prosecutor's office can not go beyond its scope.

The researcher suggested including a sentence "Filing a lawsuit for violation of labor protection legislation and compensation for damage to life and health of employees in production" in the sixth paragraph of the second part of Article 28 of the Law of the Republic of Uzbekistan "On labor protection" (new edition), called state control and inspection of compliance with the requirements of labor protection.

In addition, it was concluded that this article should oblige the district prosecutor's office, where the enterprises are located, to report on the control measures carried out by state technical inspectors on labor and the violations identified in it.

The analysis of the figures shows that the prosecutor's office plays an important role in the protection of labor rights, especially by restoring the rights of citizens by applying to the civil courts for reinstatement.

The analysis of practical documents and appeals from citizens to restore the violated labor rights show that in recent years in our country there is a violation of the constitutional rights of citizens to work in the following areas.

Figure 1. The number of cases heard in civil courts on the reinstatement of citizens

Years	1st instance	In the appellate instance	In the cassation instance
2015	996	247	79
2016	1298	295	153
2017	1461	324	146
2018	1590	364	156
2019	1732	472	233
2020	1801	561	229

First, there are cases of non-employment of graduates of professional colleges or graduates of higher education institutions, young people entering work for the first time, a monthly payment to them in an amount less than the salary paid to other persons for the performance of these duties. In addition, there are cases when employers delay the employment of pregnant women, women with young children, and return them as having no vacancies, even if there are existing ones;

Second, non-compliance with the legal requirements for obtaining the mandatory consent of trade unions in dismissal, the benefits provided for in the collective agreement, including additional vacation, reimbursement of meals, illegal recruitment on weekends or holidays or not paying them the statutory surcharges;

Third, non-compliance with the schedule of annual leave for work, unreasonable recall from vacation or make working during this period, non-observance of rest time, violation of the general working hours established by the weekly legislation, violation of the procedure for dismissal of an employee, failure to provide the employee with a workbook under various pretexts, require additional work to submit documents, non-compliance with the requirements established by law in the application of additional incentives to employees in the event of the death of close relatives or family members, illegal use in several professions and jobs, etc. In this regard, first of all, several questions arise about the attitude of prosecutors to such violations of labor legislation.

According to the researcher, another important area of activity of the prosecutor's office is the constitutional right of citizens – the right to protection from unemployment and control over the implementation of employment laws.

The prosecutor's control measures in this direction include the following issues:

- compliance with the law in the recruitment and dismissal of employees of enterprises, institutions, organizations;

- compliance with the requirements of the law on the employment of citizens by employers;

- compliance with employment legislation.

According to the researcher, protesting against a document that contradicts the law in the field of labor should be considered not only a right but also an obligation of the prosecutor.

CONCLUSION

The following practical suggestions and recommendations were developed as a result of the research on “Improving the role of prosecutors office in ensuring the constitutional rights of citizens to work”:

I. Scientific and theoretical conclusions:

1. For the first time, freedom of labor was defined at the level of the Constitution, and the new content of the right to work was recognized as the most important expression of personal freedom in the field of economic activity. The constitutional right to work is a guarantee of freedom of labor, which lays the foundation for real mechanisms of social protection of employees. This consolidation in the Constitution of Uzbekistan has strengthened the constitutional and legal right to the pursuit of happiness, which in practice is the most important integral part of human rights based on the laws of a market economy.

2. It is proved that the recognition of private property by the state was a necessary condition for the exercise of freedom of labor. The theoretical approach is that these conceptual relations, enshrined in the Constitution of Uzbekistan, are fully consistent with human nature and democratic values.

3. The firm position on the inclusion of the right to work as a “second-generation right” does not fully justify itself. The conditions of the COVID-19 pandemic, or the ongoing war efforts in various parts of the world, indicate that states are forced to ensure the right of migrants and refugees to work at the request of the international community and in some cases third countries.

4. The constitutional and legal mechanisms for the exercise of the right to work are examined in the dissertation and concluded that the specifics of the right to work are determined by the constitutional status of the citizen. In the analysis of the subjective nature of the constitutional right to work, its constitutional and normative content was revealed as a natural right. At each stage of ensuring the right to work, the role and place of the prosecutor’s office in protecting the rights of citizens have been clarified.

5. It was concluded that the exercise of the right to work in the dissertation requires the right to organize public associations (Article 34), the right to apply to the competent state bodies, institutions or people’s representatives with applications, proposals and complaints (Article 35) and other rights.

According to the researcher, the establishment of the education, health, housing and social security systems, which are the fundamental principles of the “social state”, will lead to a minimization of the role of the state and the complete elimination of the imbalance between labor and capital.

6. Based on the analysis of constitutional and international legal norms on freedom of labor, the following scientific and theoretical concepts were developed in the dissertation:

“The constitutional right to work is the right of a person to freely choose the type of activity and profession, to work in fair working conditions that meet the requirements

of safety and hygiene, to receive a salary not less than the minimum consumption costs, to be protected from unemployment”;

“The right to work – the ability to personally express the will of a person to want or refuse to perform a particular job (activity)”;

“Freedom of labor is the voluntary and independent choice of the individual, aimed at the independent choice of specific forms of labor”;

“Fair working conditions – the receipt of wages for work without discrimination and not less than the minimum consumption costs, a work regime that meets safety and hygiene requirements”.

7. Changes in the economic situation in Uzbekistan, the loss of the state’s status as a superior employer and diversity of forms of ownership served to shift the labor system from a single-tier system to a multi-tier system, formation of the institute of freedom of labor. The peculiarity of the state policy on freedom of labor is characterized by, firstly, the minimal state intervention, and secondly, the right to work should be a priority of state policy.

8. The powers of the prosecutor’s office in ensuring the labor rights of citizens have been studied as an integral part of democratic processes that ensure the rule of law in social relations. It was concluded that these powers are reflected in the construction of civil society, the protection mechanism of each person and the rule of law in the state.

II. Suggestions for improving the normative-legal framework:

9. Article 37 of the Constitution of Uzbekistan states that the right to work is the main content “Everyone shall have the right to work, including the right to choose their occupation. Every citizen shall be entitled to fair conditions of labour and protection against unemployment in accordance with the procedure prescribed by law”.

The researcher proposes to adopt Article 37 of the Constitution in the following wording, proving that this article does not fully reflect the content and fundamental conditions of the constitutional right of an individual to work:

“Everyone has the right to work, free choice of profession, free disposal of their ability to work, work in fair working conditions that meet safety and hygiene requirements, to receive a salary without any discrimination and in an amount not less than the minimum consumption costs and protection against unemployment in the manner prescribed by law

Compulsory labor is prohibited, except in cases of serving a sentence imposed by a court. Forced child labor is prohibited”.

10. It is proposed to increase the involvement of information technology in the activities of law enforcement agencies. It is proposed to conduct surveys by employees of the prosecutor’s office on electronic platforms in the field of labor on compliance with the law, to create an electronic platform for simultaneous receipt of these appeals to the labor authorities and the prosecutor’s office. It is advisable to focus on ensuring electronic cooperation between government agencies, employers and law enforcement agencies in the field of labor and employment, aimed at preventing violations in the field of labor.

Therefore, to increase the effectiveness of the prosecutor’s work to ensure the constitutional labor rights of citizens, it is proposed to open the *Office of the Prosecutor*

General and regional offices of the Prosecutor General's Office of Uzbekistan and regional prosecutor's offices to ensure the right to work.

11. To increase the effectiveness of the observance of the constitutional labor rights of citizens, it is proposed to supplement Article 22 of the Law of the Republic of Uzbekistan on the Prosecutor's Office with the third part in the following edition:

“In the process of exercising control over the implementation of laws, the prosecutor shall, within the scope of his authority:

demand oral or written explanations from officials and citizens on violations of labor rights and forced labor”.

In our opinion, *prosecutorial control in the field of labor relations should be understood as a special activity of the prosecutor on behalf of the state aimed at timely detection and elimination of violations of labor legislation, ensuring accurate and uniform implementation of labor legislation by prosecuting the perpetrators.*

Therefore, it is proposed that the Law of the Republic of Uzbekistan “On the Prosecutor's Office” make it the duty of the prosecutor to protest against a document that contradicts the law in the field of labor.

12. According to the International Labour Organization (ILO), 42 officials, including heads of organizations, hokims and their deputies, have been prosecuted under Article 51 of the Code of Administrative Responsibility for forced labor in the country during the 2020 cotton harvest and relevant documents were submitted to the courts in 6 cases. It should be noted that the liability for forced labor has been strengthened in national legislation based on the recommendations made by the ILO. To further strengthen reforms in this area, it is proposed that the Council of the Federation of Trade Unions of Uzbekistan and its territorial divisions comply with the requirements of the collective agreement and labor legislation, in particular, to strengthen the responsibility of the primary links of trade unions in organizations to prevent the use of forced labor and the legislative responsibility for immediately notifying the prosecutor's office of cases of forced labor.

13. Unreasonable refusal to hire while there are jobs, concealment of existing vacancies, the conclusion of an employment contract and non-compliance with the general requirements for it, timely detection of violations of the legislation on employment of graduates of professional colleges and higher education institutions, pregnant women and women with young children and in order to introduce a mechanism to eliminate them immediately, it is proposed to introduce a “mechanism of mutual electronic information exchange between the State Labor Inspectorate – the Federation of Trade Unions of Uzbekistan – the Prosecutor's Office”.

14. To ensure the constitutional labor rights of citizens by fully ensuring the human rights established by international standards on labor migration and forced labor, it is proposed to supplement the Code of Administrative Responsibility of the Republic of Uzbekistan with Article 255¹ “Prosecutor's Office”.

In this case, the proceedings under Article 49 of the Code of Administrative Responsibility “Violation of the legislation on labor and labor protection”, Article 50¹ “Violation of the legislation on private employment agencies”, Article 51 “Administrative coercion”, is proposed to transfer the powers to the prosecutor's office. The implementation of the proposal will make it possible to fully reflect in the

national legislation the requirements imposed on states by the Conventions of 1930 “On Forced Labour” No. 29 and “On the Abolition of Forced Labour” No. 105.

15. It is suggested to include a sentence *“Filing a lawsuit for violation of labor protection legislation and compensation for damage to life and health of employees in production”* in the sixth paragraph of the second part of Article 28 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On labor protection” (new edition), called state control and inspection of compliance with the requirements of labor protection.

In addition, it is proposed to oblige the district prosecutor’s office, where the enterprises are located, to provide information on the control measures carried out by state technical inspectors for labor and the violations identified in it.

16. Summarizing the cases identified within the framework of the prosecutor’s control over the right of citizens to work freely and in fair working conditions, it is proposed to introduce a procedure for ensuring the participation of the prosecutor in civil proceedings in disputes over compensation for damage to the employee’s health (including moral damage) or damage to his property by the employer in the performance of duties under Article 269 of the Labor Code. The introduction of this practice will serve to fully ensure the constitutional rights of citizens to work and work in fair working conditions.

17. The Code of Civil Procedure of the Republic of Uzbekistan and the Law “On the Prosecutor’s Office” stipulates that a prosecutor may apply (claim) to the court to protect the violated rights and legally protected interests of the citizen. But the relevant norm of both laws does not explain the main differences between an application and a statement of claim.

This situation in practice raises some misunderstandings as to under what circumstances a prosecutor may apply to the court with an application or a statement of claim. In our opinion, it would be expedient if the distinction between a statement of claim and a statement of claim is clearly defined in national law.

18. Chapter 29 of the Code of Civil Procedure of the Republic of Uzbekistan defines the procedural features of court proceedings on a prosecutor’s application to declare a legal document illegal. However, in our opinion, it would be expedient to strengthen the provision in the relevant articles of this chapter on the damage to the rights and interests of stakeholders as a result of the legal document being declared illegal or upheld.

19. It is proposed to give the following definition of employment in the Law “On Employment”: *“Employment is an activity of citizens that is not prohibited by law, related to the satisfaction of their personal and socio-economic needs, providing them with wages (labor income) and other material income”* was developed by the researcher.

20. It is proposed to include the following norm in Part 3 of Article 18 of the Law “On Employment”: *“In the event of a decision to dismiss workers altogether, the employer must provide the local labor authority, trade union body or other representative body of workers with information on the number, categories of workers and the duration of their employment at least three months in advance should publish this information in the media”*.

21. It is proposed to give the right to make proposals *“trade unions, when workers in their unions are fired altogether and when there is difficulty in further*

employing them giving local authorities the right to make proposals on their employment and financial security during their temporary unemployment” to Article 17 of the Law “On Employment” in order to place the mass dismissal in new jobs and provide them with social protection.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ЮРИДИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

МИРСОАТОВ ХАБИБУЛЛА КУДРАТУЛЛАЕВИЧ

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РОЛИ ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ В
ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ ГРАЖДАН НА ТРУД**

12.00.02. – Конституционное право. Административное право.
Финансовое право и таможенное право

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии по юридическим наукам (PhD)

Ташкент – 2021

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № В2021.3.PhD/Yu584.

Диссертация выполнена в Ташкентском государственном юридическом университете.

Автореферат диссертации размещён на трёх языках (узбекском, английском, русском, (резюме)) на веб-странице Научного совета (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) и Информационно-образовательном портале «ZiyoNET» (www.ziynet.uz).

Научный руководитель:

Хакимов Рахим Расулжонович,
доктор юридических наук, профессор

Официальные оппоненты:

Отахонов Фозилжон Хайдарович,
доктор юридических наук, профессор

Зулфикоров Шерзод Хуррамович,
доктор юридических наук, профессор

Ведущая организация:

**Национальный центр по правам
человека Республики Узбекистан**

Защита диссертации состоится 20 ноября 2021 года в 10:00 часов на заседании Научного совета DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 при Ташкентском государственном юридическом университете (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (998) 71-233-66-36; факс: (9989) 71-233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрирована за № 992) (Адрес: 100047, г. Ташкент, ул. А.Темура, 13. Тел.: (998) 71-233-66-36).

Автореферат диссертации разослан «5» ноября 2021 года.

(протокол реестра № 13 от «5» ноября 2021 года).

М.А. Ахмедшаева,
Заместитель председателя Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

И.Р.Беков,
Научный секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, и.о.профессора

О.З. Мухамеджанов,
Заместитель председателя Научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней, доктор юридических наук, профессор

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Цель исследования состоит в разработке предложений и рекомендаций, направленных на повышение роли прокуратуры в обеспечении конституционных прав граждан на труд в Республике Узбекистан.

Предметом исследования являются нормативно-правовые акты, обеспечивающие конституционные права граждан на труд в Республике Узбекистан, правоприменительная практика, законодательство и практика зарубежных стран, а также научно-теоретические взгляды и правовые категории.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

обосновано право профсоюзов, их объединений направить материалы в органы прокуратуры в случае выявления фактов нарушения требований нормативно-правовых актов, касающихся социально-экономических прав и интересов работников;

обоснована недопустимость наложения дисциплинарных взысканий, прекращение трудового договора по инициативе работодателя с работниками, избранными в состав профсоюзных органов и не освобожденными от производственной работы;

обоснована обязанность работодателя освобождать работника от работы с сохранением за ним места работы (должности) на время выполнения государственных или общественных обязанностей, в том числе при осуществлении избирательного права, выполнении депутатских обязанностей, при вызове к дознавателю, следователю, прокурору или в суд в качестве свидетелей, потерпевших, экспертов, специалистов, переводчиков, понятых;

обосновано, что если предложенная работа значительно удалена от постоянного места жительства и находится вне транспортной доступности, такая работа не может считаться подходящей;

обосновано, что работодатель и уполномоченные им лица, необоснованно отказавшие в приеме на работу лиц, направляемых местными органами по труду и другими органами в порядке, установленном законодательством, для трудоустройства на рабочие места в счет установленного минимального количества рабочих мест, несут ответственность в установленном порядке.

Внедрение результатов исследования. На основании научных результатов исследования выработаны:

предложение о праве профсоюзов, их объединений направить материалы в органы прокуратуры в случае выявления фактов нарушения требований нормативно-правовых актов, касающихся социально-экономических прав и интересов работников, учтено при разработке статьи 46 Закона Республики Узбекистан «О профессиональных союзах» (Справка Комитета по демократическим институтам, негосударственным организациям и органам самоуправления граждан Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 5 апреля 2021 года №05/1-01-63). Реализация данного

предложения послужила обеспечению конституционного права на труд работников;

предложение касательно недопустимости наложения дисциплинарных взысканий, прекращение трудового договора по инициативе работодателя с работниками, избранными в состав профсоюзных органов и не освобожденными от производственной работы, учтено при разработке статьи 17 Закона Республики Узбекистан «О профессиональных союзах» (Справка Комитета по демократическим институтам, негосударственным организациям и органам самоуправления граждан Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 5 апреля 2021 года №05/1-01-63). Реализация данного предложения послужила обеспечению конституционного права на труд работников;

предложение об обязанности работодателя освобождать работника от работы с сохранением за ним места работы (должности) на время выполнения государственных или общественных обязанностей, в том числе при осуществлении избирательного права, выполнении депутатских обязанностей, при вызове к дознавателю, следователю, прокурору или в суд в качестве свидетелей, потерпевших, экспертов, специалистов, переводчиков, понятых, учтено при разработке статьи 165 Трудового кодекса Республики Узбекистан (Справка заместителя Спикера Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 5 апреля 2021 года № 02/5-381). Реализация данного предложения послужила обеспечению конституционного права на труд работников;

предложение, что если предложенная работа значительно удалена от постоянного места жительства и находится вне транспортной доступности, такая работа не может считаться подходящей, учтено при разработке статьи 63 Трудового кодекса Республики Узбекистан (Справка заместителя Спикера Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 5 апреля 2021 года № 02/5-381). Реализация данного предложения послужила обеспечению конституционного права на труд работников;

предложение о том, что работодатель и уполномоченные им лица, необоснованно отказавшие в приеме на работу лиц, направляемых местными органами по труду и другими органами в порядке, установленном законодательством, для трудоустройства на рабочие места в счет установленного минимального количества рабочих мест, несут ответственность в установленном порядке, учтено при разработке статьи 68 Трудового кодекса Республики Узбекистан (Справка заместителя Спикера Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 5 апреля 2021 года № 02/5-381). Реализация данного предложения послужила обеспечению конституционного права на труд работников;

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованной литературы, приложений. Объем диссертации составляет 156 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Х. Мирсоатов. Болалар меҳнатини ҳуқуқий ҳимоя қилиш борасида Ўзбекистон тажрибаси: ҳуқуқий ислоҳотлар ва уларнинг мазмуни // «Ҳуқуқий тадқиқотлар» электрон журнали (www.tadqiqot.uz). – 6-сон. 2021. – Б. 5-12. (12.00.00; № 19);
2. Х. Мирсоатов. Меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилишда прокурор назорати институтини такомиллаштириш // Юрист Ахборотномаси 2021 йил 2-сон, 1-жилд. – Б. 53-59. (12.00.00);
3. Х. Мирсоатов. Меҳнат соҳасидаги миллий қонунчиликни халқаро стандартларга мувофиқлиги // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари/ Democratizations and human rights-№ 2 (90) 2021 й. – Б. 55-59.
4. Х. Mirsoatov. Prosecutors' offices in the protection of labour rights: is there a need for improving the legislation of Uzbekistan // The American Journal of Political Science Law and Criminology, 2021. 3(08), 40–49. <https://doi.org/10.37547/tajpslc/Volume03Issue08-08> (Impact Factor. 2021: 5.952); – P. 40–49.

II бўлим (II часть; II part)

5. Х. Мирсоатов. Полномочия прокуратуры по защите прав трудящихся в Узбекистане // Теоретические аспекты юриспруденции и вопросы правоприменения. сб. ст. по материалам XLVII междунар. науч.-практ. конф. – № 5 (47). – М., Изд. «Интернаука», 2021. – 210 с. – С. 202–209.
6. Х. Мирсоатов. Ўзбекистон Республикаси фуқароларнинг меҳнатга бўлган конституциявий ҳуқуқларини кафолати сифатида // «Янги Ўзбекистонда конституционализмни мустаҳкамлаш масаллари: миллий ва хорижий тажриба» халқаро илмий конференция материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2021. – 345 бет. – Б. 195-199.
7. Х. Мирсоатов. Ўзбекистон Республикаси конституцияси ва миллий қонунчиликни шахсининг меҳнат ҳуқуқларини таъминлаш борасидаги халқаро стандартларга мувофиқлиги // Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси – миллий тикланишдан миллий тараққиёт сари ривожланишнинг мустаҳкам ҳуқуқий асоси. Республика илмий конференцияси материаллари тўплами. – Т.: ТДЮУ, 2019. – Б. 296-304. – Б. 255-257.
8. Х. Мирсоатов. Опыт зарубежных стран в защите и продвижении прав человека и гражданских прав прокурором // Актуальные проблемы гуманитарных наук. Юридические науки Республиканская конференция. – С. 154-160.

Автореферат ТДЮУ «Юридик фанлар Ахборотномаси» журнали тахририятида тахрирдан ўтказилиб, ўзбек, инглиз ва рус тилларидаги матнлар ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 25.10.2021
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 3. Адади: 100. Буюртма: № 38

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмаҳонасида чоп этилди.